

**Міністерство освіти і науки України Український державний університет
імені Михайла Драгоманова
Історичний факультет
Кафедра історії міжнародних відносин та гуманітарних дисциплін**

На правах рукопису

**Війна Росії проти України і трансформація євроатлантичної архітектури
безпеки**

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього рівня «магістр» за спеціальністю
291 – Міжнародні відносини, суспільні комунікації
та регіональні студії

Виконав: студент 2 курсу
групи 2мімв
Мельник Антон Олександрович

Науковий керівник:
Кандидат політичних наук
Сахаренко Олександр Вікторович

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка ЕКТС _____

Голова комісії _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Члени комісії _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

Київ - 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	[стор. 3]
--------------------	-----------

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ

1.1. ЄВРОАТЛАНТИЧНА АРХІТЕКТУРА БЕЗПЕКИ: ПОНЯТТЯ, ЕВОЛЮЦІЯ ТА КЛЮЧОВІ ІНСТИТУЦІЇ	[стор. 7]
1.2. МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ ТА КОНФЛІКТІВ	[стор. 10]
1.3. РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ (НАТО, ЄС, ООН, ОБСЄ) У ПІДТРИМАННІ ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ	[стор. 13]

РОЗДІЛ 2. ВІЙНА РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ ЯК КАТАЛІЗАТОР ТРАНСФОРМАЦІЇ БЕЗПЕКОВОГО СЕРЕДОВИЩА

2.1. ПЕРЕДУМОВИ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ, ЕТАПИ КОНФЛІКТУ ТА МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА КВАЛІФІКАЦІЯ	[стор.19]
2.2 ПОРУШЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА РОСІЙСЬКОЮ ФЕДЕРАЦІЄЮ: ОЦІНКА МІЖНАРОДНИМИ ІНСТИТУЦІЯМИ.	[стор.35]
2.3. ВПЛИВ ВІЙНИ НА ПОЛІТИКУ БЕЗПЕКИ КРАЇН СХІДНОЇ ЄВРОПИ ТА БАЛТІЇ	[стор.40]

РОЗДІЛ 3. УКРАЇНА В НОВІЙ АРХІТЕКТУРІ БЕЗПЕКИ ЄВРОПИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

3.1. УКРАЇНА ЯК СУБ'ЄКТ ТРАНСФОРМАЦІЇ ГЛОБАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ФЕНОМЕН СУЧАСНОЇ ВІЙНИ	[стор.50]
3.2. МОДЕЛІ ПІСЛЯВОЄННОЇ БЕЗПЕКИ ТА ПЕРСПЕКТИВА ЧЛЕНСТВА УКРАЇНИ В НАТО	[стор.56]
3.3. МОДЕЛІ МОЖЛИВОЇ ПІСЛЯВОЄННОЇ СИСТЕМИ БЕЗПЕКИ ДЛЯ УКРАЇНИ: ШЛЯХИ ІНТЕГРАЦІЇ ТА ГАРАНТІЙ	[стор.59]

ВИСНОВКИ	[стор.68]
-----------------------	-----------

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	[стор.72]
---	-----------

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасна система міжнародних відносин переживає період фундаментальної турбулентності, епіцентром якої стала європейська частина континенту. Збройна агресія Російської Федерації проти України, що розпочалася у 2014 році з окупації Кримського півострова та частини Донецької і Луганської областей, а 24 лютого 2022 року переросла у повномасштабне вторгнення, стала каталізатором незворотних змін у глобальному безпековому середовищі. Ці події не лише зруйнували постбіполярний світопорядок, що формувався після закінчення «холодної війни», але й поставили під сумнів дієвість ключових міжнародно-правових механізмів стримування агресії.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що війна в Україні виявила критичні структурні дисбаланси євроатлантичної архітектури безпеки. Інструменти, створені для запобігання конфліктам у XX столітті — зокрема в рамках ООН та ОБСЄ — виявилися неефективними перед обличчям держави-агресора, яка володіє ядерним потенціалом і правом вето в Раді Безпеки ООН. Це актуалізувало дискусію щодо необхідності реформування системи колективної безпеки, зокрема перегляду стратегічних документів НАТО та ЄС [102; 151].

Історичні передумови нинішньої кризи сягають корінням у нехтування Російською Федерацією принципами Гельсінського заключного акту та Будапештського меморандуму 1994 року. Фактичне невиконання гарантантами безпеки України своїх зобов'язань спричинило кризу довіри до інституту міжнародних гарантій як такого [17]. Це змусило провідних акторів євроатлантичного простору переглянути свої підходи до оборони: НАТО у новій Стратегічній концепції 2022 року визнало РФ «найбільшою і прямою загрозою» [102], Європейський Союз вперше в історії активував механізми Європейського фонду миру (EPF) для надання летальної зброї

третій країні [22], а традиційно нейтральні Швеція та Фінляндія ініціювали процес вступу до Північноатлантичного альянсу [53].

Отже, дослідження трансформації євроатлантичної безпеки під впливом російсько-української війни є критично важливим для розуміння контурів майбутнього світового порядку та визначення місця України в новій системі координат.

Об'єктом дослідження є євроатлантична архітектура безпеки як сукупність міжнародних інститутів, нормативно-правових актів та військово-політичних механізмів, що регулюють безпекову взаємодію держав Європи та Північної Америки.

Предметом дослідження виступають процеси трансформації стратегій, інституційних засад та механізмів функціонування євроатлантичної системи безпеки під безпосереднім впливом російсько-української війни.

Мета дослідження полягає у комплексному аналізі впливу російської агресії на архітектуру євроатлантичної безпеки, виявленні ключових тенденцій її перебудови, а також у визначенні перспектив формування нової моделі безпеки в Європі за участі України.

Реалізація поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**:

1. З'ясувати сутність, генезу та інституційні засади євроатлантичної архітектури безпеки у період до 2014 року.
2. Проаналізувати руйнівний вплив російської агресії на систему міжнародного права та механізми стримування (криза ООН, ОБСЄ, Будапештського формату).
3. Дослідити еволюцію стратегічних підходів НАТО та ЄС у відповідь на військові виклики з боку РФ (аналіз Стратегічної концепції НАТО 2022 р. та «Стратегічного компасу» ЄС).

4. Оцінити роль військово-технічної допомоги країн Заходу (формат «Рамштайн») як прообразу нових ситуативних безпекових альянсів.
5. Визначити можливі сценарії повоєнного устрою Європи та оптимальні моделі гарантій безпеки для України.

Методологічна база дослідження. Для досягнення мети та вирішення завдань у роботі використано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів. *Системний підхід* дозволив розглянути архітектуру безпеки як цілісний організм, що складається з взаємопов'язаних елементів (НАТО, ЄС, національні уряди). *Історико-генетичний метод* використано для аналізу передумов виникнення кризи безпекової системи. *Інституційний метод* застосовано для вивчення змін у функціонуванні міжнародних організацій (НАТО, ЄС, ОБСЄ). *Компаративний (порівняльний) аналіз* дав змогу зіставити стратегічні документи Альянсу до та після початку повномасштабного вторгнення. *Метод сценарного прогнозування* використано для окреслення перспектив інтеграції України до євроатлантичних структур.

Ступінь наукової розробки проблеми. Питання трансформації безпекового середовища знаходяться в центрі уваги вітчизняних та зарубіжних науковців. Теоретико-методологічні засади міжнародної безпеки та вплив війни на світовий порядок досліджують провідні українські вчені: В. Горбулін, О. Литвиненко, С. Пирожков, Г. Перепелиця, Є. Магда. У їхніх працях [2; 4] акцентується увага на гібридному характері російської агресії та необхідності побудови нової системи стримування. Серед західних дослідників варто виділити праці представників школи політичного реалізму та лібералізму (Дж. Міршаймер, Дж. Най, Ф. Фукуяма), а також сучасних аналітиків (Т. Снайдер, Е. Лукас, Л. Фрідман), які розглядають війну в Україні як екзистенційну боротьбу демократії проти авторитаризму [51; 122; 136]. Окремий пласт джерел становлять аналітичні звіти провідних мозкових

центрів (Atlantic Council, RAND Corporation, Chatham House, Центр Разумкова), які оперативно відстежують зміни у військовій стратегії НАТО [5; 119]. Водночас, динамічність подій вимагає постійного оновлення наукового аналізу, особливо в контексті подій 2023–2024 років.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що в магістерській роботі здійснено спробу комплексного переосмислення архітектури євроатлантичної безпеки через призму повномасштабної війни 2022–2024 років. Зокрема:

- уточнено поняття «комплексних гарантій безпеки» для держав, що перебувають у «сірій зоні» безпеки;
- набуло подальшого розвитку дослідження трансформації НАТО від формату експедиційних операцій до стратегії колективної оборони східного флангу;
- вперше проаналізовано ефективність ситуативних коаліцій (формат «Рамштайн») як альтернативи традиційним бюрократизованим альянсам.

Практичне значення дослідження. Результати роботи можуть бути використані при розробці рекомендацій для зовнішньополітичних відомств України щодо євроатлантичної інтеграції, а також у навчальному процесі при викладанні дисциплін «Міжнародна безпека» та «Геополітика».

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ

1.1. ЄВРОАТЛАНТИЧНА АРХІТЕКТУРА БЕЗПЕКИ: ПОНЯТТЯ, ЕВОЛЮЦІЯ ТА КЛЮЧОВІ ІНСТИТУЦІЇ

Поняття «євроатлантична архітектура безпеки» широко використовується в західній та українській політичній і науковій літературі для визначення інституційно-нормативної системи, що забезпечує стабільність і безпеку у просторі Європи та Північної Америки. Українські дослідники В. Горбулін і О. Литвиненко визначають її як комплекс міжнародних механізмів, що функціонують на основі взаємодії НАТО, Європейського Союзу, ОБСЄ та ООН і спрямовані на підтримання стійкості регіональної безпекової системи [2, с. 41]. Таким чином, це поняття охоплює як організаційно-правові структури, так і практичні інструменти колективної безпеки.

У західній теоретичній традиції євроатлантична безпека нерозривно пов'язується з ідеєю трансатлантичного партнерства, у межах якого США відіграють роль ключового гаранта стабільності на європейському континенті. Лоуренс Фрідман підкреслює, що євроатлантична архітектура – це не лише мережа інститутів, а й ціннісна система, що ґрунтується на демократичних принципах, верховенстві права та концепції колективного захисту [51, с. 11]. Відтак цей термін описує не тільки інституційну структуру, але й спільний простір стратегічних інтересів і спільну ідентичність держав Європи та Північної Америки.

Еволюція євроатлантичної архітектури безпеки

Після завершення Другої світової війни основою міжнародного правопорядку стала Організація Об'єднаних Націй, заснована у 1945 році для запобігання новим глобальним конфліктам [153]. Однак швидке загострення протиріч між СРСР і державами Заходу, що стало початком Холодної війни, зумовило потребу у створенні нових механізмів колективної оборони.

У 1949 році було утворене НАТО, яке стало центральним елементом євроатлантичної безпеки [138]. Його фундамент — стаття 5 Вашингтонського договору про колективний захист, уперше чітко закріпив трансатлантичну безпекову інтеграцію. Як зазначає К. Уолтц, саме американська військова присутність у Європі була вирішальним фактором стримування радянського впливу [152, с. 92]. У відповідь на створення НАТО, Радянський Союз у 1955 році сформував Організацію Варшавського договору. Протягом наступних десятиліть саме протистояння цих двох блоків визначало архітектуру безпеки Європи, перетворюючи континент на арену геополітичної конкуренції.

Кінець Холодної війни та розпад СРСР у 1991 році стали поворотними моментами у розвитку євроатлантичної безпеки. Європа опинилася перед необхідністю переосмислення ролі старих і формування нових інституцій.

Розширення НАТО та партнерські формати. НАТО не лише зберегло свою роль, а й розширило сфери впливу. У 1994 році була започаткована Програма «Партнерство заради миру», яка стала ключовим інструментом співпраці між Альянсом і пострадянськими державами, включно з Україною [101]. У наступні десятиліття відбулося декілька хвиль розширення НАТО, що змінило баланс сил у регіоні й сприяло інтеграції Центрально-Східної Європи у трансатлантичний простір безпеки.

Становлення європейського виміру безпеки. Європейський Союз почав формувати власну політику в сфері безпеки та оборони. У 1999 році було створено Європейську політику безпеки і оборони (нині — CSDP), що стало ключовим кроком до розвитку європейської стратегічної автономії [11]. Згодом ЄС започаткував PESCO і Європейський оборонний фонд (EDF) для посилення власних оборонних спроможностей [49].

Роль ОБСЄ у постхолодновоєнний період. ОБСЄ продовжила функціонувати як платформа діалогу між усіма європейськими державами, включно з Росією. Стамбульська хартія 1999 року закріпила

пріоритети спільної безпеки, але відсутність інструментів примусу обмежувала дієвість організації [109].

Сучасний етап: трансформація після 2014 і 2022 років. Анексія Криму та початок війни на Донбасі у 2014 році стали першим серйозним викликом для євроатлантичної системи після завершення Холодної війни. Проте повномасштабне вторгнення Росії у 2022 році зробило необхідність трансформації безпекової архітектури очевидною.

НАТО як ключовий гарант безпеки. На Мадридському саміті 2022 року НАТО ухвалило нову Стратегічну концепцію, у якій Росія названа «найбільшою і прямою загрозою безпеці союзників» [91; 102]. Альянс суттєво посилив оборону східного флангу, активізував діяльність Сил швидкого реагування та збільшив військову присутність у Центрально-Східній Європі [96].

ЄС як зростаючий оборонний актор. Європейський Союз здійснив безпрецедентні кроки – від ухвалення масштабних санкцій до мобілізації Європейського фонду миру для фінансування зброї для України [40]. Держави-члени збільшили оборонні бюджети та розпочали глибшу військово-технічну кооперацію [40; 49].

ООН — паралізована структура в умовах агресії РФ. Право вето Росії у Раді Безпеки заблокувало будь-які рішення, спрямовані на припинення агресії. Генеральна Асамблея, попри ухвалення низки важливих резолюцій [148], не має реальних інструментів примусу, отже її вплив на агресора суттєво обмежений.

ОБСЄ — обмеженість мандату. Російська агресія призвела до фактичного припинення діяльності Спеціальної моніторингової місії в Україні [110]. Це продемонструвало вразливість організації у ситуаціях, коли одна зі сторін конфлікту має право блокувати рішення.

1.2. МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ ТА КОНФЛІКТІВ

Дослідження міжнародної безпеки та збройних конфліктів спирається на широкий спектр теоретичних і методологічних підходів, вироблених у політичній науці, міжнародних відносинах, соціології та стратегічних студіях. Методологічна різноманітність зумовлена складністю феномену безпеки, що включає військові, політичні, економічні, інформаційні та гуманітарні виміри [12].

Теоретичні парадигми міжнародної безпеки

Реалізм та неореалізм. Реалізм традиційно є ключовим підходом у дослідженнях безпеки. Він виходить із припущення, що міжнародна система анархічна, а держави керуються прагненням виживання та посилення власної могутності. Війни в цьому підході розглядаються як неминучі наслідки зіткнення інтересів великих держав [152]. Неореалізм (структурний реалізм), представлений роботами К. Уолтца, підкреслює, що структура міжнародної системи визначає характер безпеки, а баланс сил і наявність полюсів формують поведінку держав. З цієї перспективи трансформація євроатлантичної архітектури безпеки після 2022 року розглядається як реакція на зміну балансу сил у Європі та посилення загрози з боку Російської Федерації [152]. У випадку України та її безпекового оточення цей підхід дозволяє пояснити активізацію НАТО та посилення присутності США у Центральній-Східній Європі як відповідь на геополітичну небезпеку [4].

Лібералізм. Ліберальна парадигма наголошує на ролі міжнародних інституцій, норм і співпраці між державами. Вона виходить із того, що демократичні держави не часто вступають у війни між собою, а розвиток інститутів на кшталт НАТО чи ЄС зменшує ризики конфліктів [24]. Зокрема, участь України в програмах НАТО та інтеграційних процесах

ЄС розглядається через призму колективної безпеки і потенційного зниження ризиків для регіональної стабільності [67].

Конструктивізм. Конструктивістський підхід робить акцент на ролі ідентичностей, ідей і норм у формуванні міжнародної політики. Безпека тут трактується як соціальний конструкт: загрози визначаються не лише матеріальними факторами, а й уявленнями еліт та суспільств. Наприклад, членство України у євроатлантичних структурах розглядається не лише як стратегічна необхідність, а й як ціннісна інтеграція в демократичний простір [68].

Критичні та інноваційні підходи. Критичні підходи (Critical Security Studies) підкреслюють взаємозв'язок безпеки з гуманітарними та соціальними аспектами – правами людини, розвитком, екологією [12]. Копенгагенська школа безпеки (Б. Бузан, О. Вейвер) запропонувала концепт «секторального аналізу», який охоплює п'ять вимірів: військовий, політичний, економічний, соціальний та екологічний [14]. У випадку України це дозволяє оцінити не лише військові наслідки російської агресії, а й масштабний гуманітарний та економічний вплив війни. Феміністські підходи підкреслюють значення впливу конфліктів на вразливі групи, зокрема жінок і дітей [139].

Методологічні інструменти дослідження

Системний підхід. Системний аналіз дозволяє розглядати міжнародну безпеку як багаторівневу систему, де взаємодіють глобальний (ООН), регіональний (НАТО, ЄС), субрегіональний (Балтія, Східна Європа) та національний рівні. Це дає змогу аналізувати держави як акторів, а також транснаціональні процеси – тероризм, міграцію, гібридні загрози [4]. Наприклад, реакція НАТО на вторгнення РФ в Україну включає мобілізацію військових сил, санкційні механізми та політичну координацію, що демонструє багаторівневий характер дій альянсу [10].

Геополітичний аналіз. Метод дозволяє оцінювати стратегічне розташування держав, ресурсні та військові фактори конфліктів. Це означає, зокрема, що Україна, розташована на перехресті Європи та Росії, стає «геополітичним ключем» до безпеки Центральної та Східної Європи [4].

Порівняльний метод. Порівняльний аналіз дозволяє зіставляти безпекові політики різних держав. Наприклад, порівняння оборонних стратегій Польщі, Литви, Естонії та України після 2014 року виявляє спільні тенденції щодо модернізації армій, підвищення бойової готовності та інтеграції з НАТО [20].

Policy analysis (аналіз політики). Цей метод дозволяє оцінювати документи, стратегії та рішення міжнародних організацій і держав. Наприклад, аналіз Стратегічної концепції НАТО 2022 року, Європейського Стратегічного компаса та Національної стратегії США з національної безпеки 2022 року показує, як міжнародні актори адаптують свої підходи у відповідь на нові загрози [49; 102].

1.3. РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ (НАТО, ЄС, ООН, ОБСЄ) У ПІДТРИМАННІ ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Міжнародні організації відіграють ключову роль у формуванні сучасної системи безпеки не тільки в Європі, а й у всьому світі. Вони забезпечують інституційні рамки співробітництва, координують спільні дії держав-членів, створюють механізми кризового реагування та колективної оборони. У контексті війни Росії проти України значення провідних міжнародних організацій – НАТО, ЄС та ООН – зросло до безпрецедентного рівня [10].

НАТО як головний гарант євроатлантичної безпеки

Колективна оборона. Організація Північноатлантичного договору (НАТО) історично є основою євроатлантичної безпеки. Стаття 5 Вашингтонського

договору 1949 року визначає принцип колективної оборони, згідно з яким напад на одну державу-члена альянсу розглядається як напад на всіх [138]. Цей принцип набув особливого значення після 2022 року. У відповідь на агресію Росії НАТО розгорнуло на східному фланзі додаткові багатонаціональні батальйони в Польщі, Литві, Латвії, Естонії, Румунії та Словаччині [82].

Стратегічна концепція 2022 року. На Мадридському саміті НАТО в червні 2022 року було ухвалено нову Стратегічну концепцію, яка визначила Росію як «найбільшу та найбільш безпосередню загрозу безпеці союзників» [102].

Партнерство з Україною. Співпраця України з НАТО розпочалася ще в 1991–1997 роках через участь України у Програмі альянсу «Партнерство заради миру» [23]. Після 2022 року НАТО посилило допомогу Україні у вигляді постачання нелетальної зброї, логістики, медичного забезпечення, кіберзахисту та навчання персоналу [23].

Європейський Союз як політико-економічний стовп безпеки

Політика безпеки і оборони ЄС. Європейський Союз має важливі інструменти у сфері безпеки через Спільну зовнішню та безпекову політику (СЗБП). У 2022 році ЄС ухвалив Стратегічний компас –документ, що визначив амбітну програму розвитку оборонних спроможностей Європейського Союзу [49].

Санкційна політика та допомога Україні. Після повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну 24 лютого 2022 року, ЄС запровадив масштабні санкції [40] та виступив одним із ключових донорів допомоги для України, надавши фінансову та військову підтримку [29].

Організація Об'єднаних Націй: між універсалізмом і обмеженнями

Роль Ради Безпеки та Генеральної Асамблеї. ООН має універсальний мандат, однак її діяльність у Раді Безпеки обмежена через право вето Російської Федерації [153]. Попри це, Генеральна Асамблея ухвалила ряд резолюцій, які засудили агресію РФ (ES-11/1, ES-11/2) [148]. Агентства ООН (УВКБ, ЮНІСЕФ) забезпечують критично важливу для України гуманітарну допомогу [149].

Роль Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) у врегулюванні кризових ситуацій та забезпеченні регіональної стабільності

У системі європейської безпеки Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) займає унікальну нішу як найбільша регіональна безпекова організація, що діє на основі концепції всеосяжної безпеки. На відміну від НАТО, яке є військово-політичним альянсом колективної оборони, ОБСЄ функціонує як платформа для політичного діалогу, запобігання конфліктам та постконфліктного відновлення, об'єднуючи 57 держав-учасниць з Північної Америки, Європи та Азії.

Теоретичною основою діяльності організації є концепція «кооперативної безпеки», яка передбачає, що безпека однієї держави нерозривно пов'язана з безпекою інших. Цей підхід був закладений у Гельсінському заключному акті 1975 року та розвинутий у Паризькій хартії для нової Європи (1990) і Стамбульській хартії європейської безпеки (1999).

Діяльність ОБСЄ охоплює три виміри:

- 1. Військово-політичний:** контроль над озброєннями, зміцнення довіри та безпеки (CSBMs), запобігання конфліктам.
- 2. Економіка та довкілля:** економічна безпека, екологічна стійкість.
- 3. Людський:** захист прав людини, розвиток демократичних інститутів, моніторинг виборів.

Однак, як зазначають дослідники, головною структурною слабкістю ОБСЄ є принцип консенсусу при ухваленні рішень. Це робить організацію вразливою до блокування з боку будь-якої держави-учасниці, що особливо яскраво проявилось в умовах російської агресії проти України.

Діяльність ОБСЄ в Україні: від моніторингу до кризи механізмів

Роль ОБСЄ в Україні стала лакмусовим папірцем ефективності організації в умовах конвенційної війни високої інтенсивності.

Спеціальна моніторингова місія (СММ) в Україні (2014–2022). СММ, розгорнута у березні 2014 року, стала наймасштабнішою операцією в історії ОБСЄ. Її мандат передбачав збір інформації, звітність про безпекову ситуацію та сприяння діалогу. Місія відіграла важливу роль у фіксації порушень режиму припинення вогню на Донбасі та забезпеченні «дзеркального патрулювання» для проведення ремонтних робіт на об'єктах критичної інфраструктури. Проте ефективність СММ була суттєво обмежена діями Російської Федерації та підконтрольних їй формувань, які систематично перешкоджали доступу спостерігачів до непідконтрольних уряду територій та кордону. Це продемонструвало обмеженість інструментарію «м'якої сили» перед обличчям сторони, яка ігнорує міжнародні зобов'язання.

Координатор проектів ОБСЄ в Україні. Окрім моніторингу, організація здійснювала важливу проектну діяльність через офіс Координатора проектів (до 2022 року). Ця діяльність була спрямована на розмінування територій, реформування сектору безпеки, боротьбу з кіберзлочинністю та підтримку внутрішньо переміщених осіб. Такі ініціативи сприяли зміцненню внутрішньої стійкості України (resilience) як елементу національної безпеки.

Трансформація присутності після 2022 року. Повномасштабне вторгнення РФ у 2022 році призвело до блокування Росією продовження мандату СММ та Координатора проектів, що фактично паралізувало консенсусну діяльність організації в Україні. У відповідь на цю інституційну кризу держави-учасниці застосували інноваційний підхід — Програму підтримки України (Support Programme for Ukraine — SPU). Вона фінансується через позабюджетні внески країн-донорів, що дозволяє обійти російське вето. Це створює прецедент адаптації міжнародної організації до умов, коли один з її членів є агресором.

Взаємодія міжнародних організацій. Ключовою рисою сучасної системи безпеки є координація між організаціями. НАТО та ЄС тісно співпрацюють у кіберзахисті, протидії гібридним загрозам та військовій мобільності [99]. Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну 24 лютого 2022 року тільки підкреслило необхідність кооперації між міжнародними організаціями для суттєвого підвищення ефективності протидії агресору. Як було описано вище, Організація Північноатлантичного Договору (НАТО), Європейський Союз та Організація Об'єднаних Націй мають різні функції, сфери безпосереднього впливу та структури устрою. Втім, саме тісна кооперація між організаціями та спільний напрямок діяльності дозволяють отримати бажаний результат у протидії агресору та порушнику міжнародного права.

Висновки

У першому розділі здійснено теоретико-методологічний аналіз євроатлантичної архітектури безпеки, що дозволяє сформулювати такі узагальнення:

Еволюційна криза системи. Дослідження показало, що євроатлантична архітектура безпеки не є статичною конструкцією, а пройшла складну еволюцію від біполярного протистояння часів «холодної війни» до спроб побудови «спільної безпеки» у 1990–2000-х роках. Проте події 2014–2022 років засвідчили **крах постбіполярної моделі**, яка базувалася на припущенні про можливість інтеграції Росії у демократичний простір. Натомість відбувається повернення до принципів стримування та балансу сил [51; 152]. Саме зміни у балансі сил змушують альянс приймати виклики сучасних міжнародних відносин та модернізувати свій підхід до безпекової стратегії у євроатлантичному вимірі.

Методологічний дуалізм. Аналіз теоретичних підходів довів, що для пояснення сучасної війни найбільш релевантним є неореалізм (К. Уолтц, Дж. Міршаймер), який пояснює поведінку держав в умовах анархії та боротьби за виживання. Водночас, неоліберальний інституціоналізм залишається важливим для розуміння стійкості та єдності західних інституцій (НАТО, ЄС), які, всупереч прогнозам реалістів, не розпалися, а консолідувалися перед обличчям загрози [24; 152].

Інституційна спеціалізація. Визначено, що ключові елементи архітектури безпеки виконують різні, але взаємодоповнювальні функції. Організація Північноатлантичного Договору (НАТО) залишається безальтернативним фундаментом колективної оборони та безпеки, виступаючи важелем “жорсткої сили” [102]. Європейський Союз трансформувався з суто економічного гравця на геополітичного суб'єкта, що використовує інструменти санкційного тиску та фінансування оборони [49]. Водночас, універсальні організації, такі як Організація Об'єднаних Націй та Організація з Безпеки і Співробітництва в Європі,

продемонстрували низьку ефективність у врегулюванні конфліктів високої інтенсивності через процедурні обмеження (право вето) та відсутність дієвих механізмів примусу [153].

Структурний дисбаланс. Виявлено, що головною слабкістю існуючої до 2022 року архітектури була наявність «сірих зон» безпеки у Східній Європі. Відсутність чітких гарантій безпеки для України створила вакуум, який Російська Федерація спробувала заповнити військовою силою, що і стало каталізатором глобальних змін, які будуть проаналізовані у наступних розділах [2; 4].

2.1. ПЕРЕДУМОВИ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ, ЕТАПИ КОНФЛІКТУ ТА МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА КВАЛІФІКАЦІЯ

Війна Російської Федерації проти України є одним із ключових викликів для євроатлантичної безпеки ХХІ століття. Її походження поєднує політичні, історичні, економічні, соціокультурні та геополітичні чинники, які сформувалися задовго до 2014 року. Аналіз цих передумов є важливим для розуміння причин агресії та виявлення чинників, що сприяли трансформації регіональної архітектури безпеки після 2022 року [55, с. 18].

Політичні та історичні передумови

Після здобуття незалежності у 1991 році Україна задекларувала прагнення розвиватися як демократична держава й поступово інтегруватися у європейський політичний та безпековий простір. Це вступало у суперечність із стратегічним баченням Російської Федерації, яка зберігала ревізійністський підхід до пострадянського простору та вважала Україну «зоною привілейованих інтересів» [56, с. 45].

Російська політична еліта активно просувала ідеологію «русского мира» та історичні наративи про «єдність народів», що використовувалися як інструмент легітимації втручання у внутрішні справи України. Українські дослідники наголошують, що ці концепти є політизованими та маніпулятивними і не відображають реального історичного розвитку української державності [57, с. 22].

У 2004–2013 роках політичні кризи, Помаранчева революція, боротьба між олігархічними угрупованнями та нестабільність у виконавчій владі створили сприятливий ґрунт для втручання РФ. Росія використовувала енергетичний шантаж, інформаційний вплив та мережу проросійських політичних сил, щоб стримувати євроінтеграційний курс України та популяризувати проросійські наративи серед населення України [58, с. 61].

Економічні та геополітичні чинники

Протягом 1990–2010-х років Україна залишалася економічно залежною від імпорту російського газу й пов'язаних з ним корупційних схем, що формували енергетичну залежність держави від Російської Федерації. Росія послідовно застосовувала енергетичний тиск як інструмент примусу, що особливо проявилось у газових кризах 2006 та 2009 років [59, с. 37].

Геополітично Україна опинилася між двома інтеграційними проєктами — євроатлантичним (ЄС та НАТО) і російським (Митний союз, Євразійський економічний союз). Москва традиційно сприймала навіть потенційний рух України до НАТО як загрозу власній безпеці. Аналіз стратегічних документів РФ і НАТО свідчить, що давно існувало конфліктне бачення майбутнього регіону [60, с. 12].

Соціокультурні та інформаційні передумови

Українське суспільство історично характеризувалося різноманіттям культурних, мовних і регіональних ідентичностей. Москва систематично використовувала ці відмінності для створення образу «внутрішнього конфлікту» в Україні. З початку 2000-х років Росія розгортала потужні інформаційні кампанії, поширюючи дезінформацію, нав'язуючи антизахідні наративи, підживлюючи та в певному обсязі штучно створюючи сепаратистські настрої на сході України [61, с. 48].

Важливу роль у підготовці ґрунту до подальшої агресії відіграли російські медіа, спецслужби та мережі проросійських організацій, які формували серед населення Донбасу і всієї України антиукраїнські настрої і недовіру до центральної влади.

Етапи конфлікту

Передумови конфліктів 1991–2014 рр.

Окрім структурних причин, існували конкретні конфліктні ситуації, які прямо передували війні:

- **1993–1997 рр.** — суперечки щодо базування Чорноморського флоту Російської Федерації в Севастополі, на Кримському півострові.
- **1994 р.** — Підписання Будапештського меморандум, його подальші порушення з боку РФ, які підірвали засади міжнародної безпеки.
- **2003 р.** — конфлікт навколо острова Тузла, який продемонстрував готовність РФ застосовувати силовий тиск для досягнення своїх цілей будь яким шляхом.
- **2006 та 2009 рр.** — газові війни як елемент економічного шантажу та тиску з боку Росії.
- **2013 р.** — спроба Кремля примусити Україну відмовитись від Угоди про асоціацію з ЄС, яка в результаті спричинила Євромайдан.

Цей огляд дозволяє зробити висновок що з самого моменту набуття Україною незалежності у 1991 році, Російська Федерація систематично створювала обставини для тиску на Україну з метою збереження свого впливу. Росія фактично використовувала всі важелі впливу, починаючи від економічного та енергетичного шантажу, закінчуючи використанням твердої сили.

2014–2015: Анексія Криму та війна на Донбасі

Безпосереднім початком збройної агресії Російської Федерації проти України вважається **20 лютого 2014 року** — дата, зафіксована на медалі Міністерства оборони РФ «За повернення Криму», що передувала навіть формальному усуненню від влади президента В. Януковича.

Скориставшись тимчасовим вакуумом влади в Києві після завершення Революції Гідності, Кремль розпочав спецоперацію із захоплення Кримського півострова, яка стала першим випадком анексії території в Європі після Другої світової війни.

Окупація та спроба легітимації анексії Криму. У ніч на 27 лютого 2014 року російські спецпризначенці (так звані «зелені чоловічки») без розпізнавальних знаків захопили будівлі парламенту та уряду Автономної

Республіки Крим у Сімферополі. Під дулами автоматів було змінено керівництво автономії та оголошено про проведення «референдуму». Псевдореферендум 16 березня 2014 року, проведений за відсутності міжнародних спостерігачів (окрім політично заангажованих представників) та в умовах військової окупації, суперечив Конституції України та нормам міжнародного права. Вже 18 березня у Москві було підписано «договір» про прийняття Криму до складу РФ. Світова спільнота миттєво відреагувала на цей акт. Генеральна Асамблея ООН у своїй Резолюції 68/262 від 27 березня 2014 року підтвердила суверенітет і територіальну цілісність України та закликала держави не визнавати жодних змін статусу Криму.[8] Українські дослідники, зокрема В. Горбулін, кваліфікують ці події як класичний приклад «гібридної війни», де військовий компонент був замаскований інформаційно-пропагандистськими заходами [16].

Ескалація на Сході України: перехід до «гарячої фази». Не досягнувши повної дестабілізації України через події в Криму, у квітні 2014 року Російська Федерація активувала диверсійні групи на сході України. Захоплення адміністративних будівель у Слов'янську, Краматорську та Луганську загоном під керівництвом офіцера ФСБ І. Гірка стало початком збройного конфлікту на Донбасі. Характерною рисою цього етапу було масоване використання РФ нерегулярних збройних формувань, «добровольців» та приватних військових компаній під прикриттям місцевого населення, що ускладнювало реакцію Збройних Сил України. Переломним моментом став серпень 2014 року (Іловайська трагедія), коли на територію України відкрито вторглися регулярні батальйонно-тактичні групи (БТГ) Збройних сил РФ, щоб врятувати свої проксі-сили від розгрому. Це перетворило конфлікт із антитерористичної операції на міждержавну війну, хоча Росія продовжувала заперечувати свою участь.

Дипломатичні спроби врегулювання: Мінський процес. Пряме військове втручання РФ змусило Україну піти на підписання Мінських домовленостей (Вересень 2014 р. та Лютий 2015 р.) [6]. Другі Мінські угоди («Комплекс заходів...») були підписані на тлі запеклих боїв за Дебальцеве, де російська артилерія та регулярні війська знову відіграли вирішальну роль. Міжнародний кримінальний суд (МКС) у своїх попередніх висновках кваліфікував ситуацію в Криму та на Донбасі як міжнародний збройний конфлікт між Україною та Російською Федерацією, відкинувши російський наратив про «громадянську війну» [88].

Таким чином, події 2014–2015 років стали прелюдією до повномасштабного вторгнення, продемонструвавши недієздатність існуючих механізмів європейської безпеки (ОБСЄ, Будапештський меморандум) та готовність Росії використовувати військову силу для зміни кордонів. [62, с. 55].

2015–2021: Периферійна війна, зміцнення оборони України та початок адаптації Заходу

Хоча інтенсивність бойових дій на Донбасі зменшилася, конфлікт перейшов у форму виснажливої позиційної війни. У цей період Україна розпочала масштабні реформи сектору безпеки й оборони, що включали перехід на стандарти НАТО, створення Сил спеціальних операцій, запровадження демократичного цивільного контролю над Збройними Силами та суттєве збільшення оборонного бюджету.

Паралельно з подіями на фронті, анексія Криму стала каталізатором змін у самому євроатлантичному середовищі. Період 2015–2021 років ознаменувався поступовим відходом НАТО від політики партнерства з РФ до відновлення пріоритету колективної оборони. Ключовим моментом став Варшавський саміт НАТО (2016), який затвердив розгортання посиленої передової присутності (Enhanced Forward Presence — eFP) у

країнах Балтії та Польщі. Це стало першим реальним кроком Альянсу до фізичного зміцнення східного флангу у відповідь на російську загрозу.

Європейський Союз у цей час також трансформував свою безпекову політику, ухваливши у 2016 році Глобальну стратегію ЄС, яка вперше ввела поняття «стратегічної автономії». Важливим досягненням стало збереження єдності ЄС у питанні секторальних санкцій проти Російської Федерації, які були чітко прив'язані до повного виконання Мінських домовленостей.

Зростання міжнародної підтримки України набуло системного характеру. Після 2018 року США, Канада, Велика Британія, Литва та інші союзники розгорнули постійні тренувальні місії для українських військових (JMTG-U, UNIFIER, ORBITAL), що значно підвищило боєздатність ЗСУ та їхню взаємосумісність із силами Альянсу.

Превентивна роль НАТО та партнерів: розвідувальна підтримка та військова допомога напередодні вторгнення Російської Федерації в Україну

Окремим феноменом трансформації безпекової співпраці став період з жовтня 2021 по лютий 2022 року, коли НАТО та ключові союзники (США, Велика Британія) застосували безпрецедентну стратегію «стратегічного розкриття розвідданих» (strategic declassification). Метою цієї кампанії було не лише попередити Україну, а й консолідувати Захід та позбавити Росію можливості створити фальшивий привід для війни (casus belli) [51].

Інформаційне попередження та обмін даними. Починаючи з осені 2021 року, розвідувальні співтовариства США та Великої Британії почали публічно та через закриті канали інформувати військово-політичне керівництво України про безпрецедентну концентрацію російських військ (до 190 тис. осіб) вздовж кордонів. Ця «мегафонна дипломатія» дозволила Україні провести приховану підготовку: розосередити авіацію та засоби

ППО, що врятувало їх від знищення у перші години масованого ракетного удару 24 лютого [51].

Екстрена військова допомога («Повітряний міст»). Усвідомлюючи невідворотність загрози, партнери розпочали постачання асиметричних засобів оборони, які стали критичними у битві за Київ.

З дозволу Вашингтона, країни Балтії передали Україні перші партії переносних зенітно-ракетних комплексів Stinger, що стало сигналом про готовність Заходу підтримувати українські збройні сили летальною зброєю. США активізували постачання протитанкових комплексів FGM-148 Javelin [127].

Допомогу також забезпечила Велика Британія: У січні 2022 року Лондон організував «повітряний міст», доставивши в Україну тисячі легких протитанкових систем NLAW. Ці комплекси, ідеальні для міських боїв та засідок, відіграли ключову роль у зупинці російських танкових колон на підступах до столиці [51].

Ця превентивна допомога, хоча й була обмеженою за номенклатурою (переважно піхотне озброєння ближнього бою), мала стратегічне значення. Вона не лише посилсила тактичні спроможності ЗСУ, а й зруйнувала російський розрахунок на швидку ізоляцію України, створивши фундамент для подальшої масштабної підтримки у форматі «Рамштайн».

2022–2024: Повномасштабне вторгнення, глобальна ізоляція агресора та трансформація НАТО

24 лютого 2022 року Росія розпочала широкомасштабне вторгнення з кількох оперативних напрямків: з території РФ, Білорусі та тимчасово окупованого Криму. Україна витримала перший удар і зірвала стратегічний план щодо швидкого захоплення Києва. У 2022–2023 роках Сили оборони України перехопили ініціативу, здійснивши успішні

контрнаступальні операції на Київському, Харківському та Херсонському напрямках [61, с. 35].

Цей етап став поворотним моментом для Північноатлантичного альянсу. Агресія РФ змусила НАТО відмовитися від двозначності у відносинах з Москвою. На історичному Мадридському саміті у червні 2022 року було ухвалено нову Стратегічну концепцію, яка офіційно визнала Росію «найбільшою і прямою загрозою безпеці союзників» [10]. Альянс активував оборонні плани для Східної Європи та розпочав перехід до Нової моделі сил (New Force Model), що передбачає збільшення сил високої готовності до 300 000 військових для стримування будь-якої потенційної агресії на кордонах НАТО [110].

Суттєвих змін зазнала і система міжнародної підтримки України:

В контексті військової допомоги для України було сформовано формат «Рамштайн», який являє собою контактну групу з питань оборони України. «Рамштайн» об'єднав понад 50 країн. Допомога еволюціонувала від надання легкої піхотної зброї (Javelin, Stinger) до передачі важкого озброєння (артилерія 155-мм, HIMARS, системи Patriot, танки Leopard, крилаті ракети Storm Shadow/SCALP) [128]. Організація Північноатлантичного договору зосередилася на нелетальній допомозі через посилений Комплексний пакет допомоги (CAP), забезпечуючи Україну пальним, медикаментами та системами боротьби з дронами [100].

Іншим важливим вектором підтримки України у боротьбі з агресією з боку Російської Федерації стали санкції з боку європейських країн. Європейський Союз та країни G7 запровадили безпрецедентні за масштабом санкції. Вони включали замороження активів Центробанку Російської Федерації, відключення ключових банків від системи SWIFT, ембарго на російське вугілля та нафту, а також жорсткий експортний контроль технологій подвійного призначення, для унеможливлення використання Росією західних технологій у виробництві зброї. Основною

метою цих заходів став підрив економічної спроможності агресора вести довготривалу війну [80].

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну у 2022 році остаточно закріпило роль Сполучених Штатів Америки як незмінного хребта євроатлантичної безпеки та головного гаранта колективної оборони. Американська стратегія у Європі після 24 лютого 2022 року була спрямована на досягнення трьох ключових цілей: стримування Росії від ескалації на територію НАТО, максимальне зміцнення східного флангу та забезпечення перемоги України [115, с. 19].

Стратегічні та військові основи підтримки США

Сполучені Штати здійснили найбільше перекидання сил у Європу з часів Холодної війни, що мало вирішальний вплив на рівень стримування.

Кількість американських військовослужбовців у Європі зросла до понад 100 000 осіб. Було прийнято рішення про створення першого постійного гарнізону США на східному фланзі (Camp Kościuszko у Польщі) та посилення ротаційної присутності в Румунії та країнах Балтії. Це забезпечило перехід від концепції "tripwire" до реальної "передової оборони" (forward defence) [116, с. 31]. Через Європейську ініціативу стримування (European Deterrence Initiative, EDI) США інвестують мільярди доларів у попереднє складування важкого озброєння (pre-positioning), модернізацію інфраструктури (аеродроми, порти) та спільні навчання з союзниками. Це дозволяє силам Сполучених Штатів Америки та Організації Північноатлантичного договору швидко розгортатися у разі кризи [117]. США стали найбільшим донором військової допомоги, забезпечуючи постачання ключових систем озброєння (HIMARS, Patriot, Abrams), які змінили динаміку бойових дій. При цьому допомога надається в рамках координаційного механізму Контактної групи з питань оборони України ("Рамштайн"), що забезпечує узгодженість дій понад 50 країн.

Роль європейських союзників поза рамками НАТО

Європейські партнери, зокрема ключові держави, продемонстрували готовність взяти на себе більшу відповідальність, діючи як у рамках НАТО, так і автономно.

Велика Британія з перших днів російської агресії зайняла позицію найбільш рішучого європейського союзника України, реалізуючи стратегію «лідерства прикладом». Лондон послідовно порушував негласні табу на постачання певних видів озброєнь, створюючи прецеденти для інших членів НАТО.

Зокрема, Британський уряд відіграв вирішальну роль у розблокуванні постачання важкої наступальної зброї. У січні 2023 року Лондон першим оголосив про передачу ескадрону основних бойових танків Challenger 2. Хоча їхня кількість була невеликою, а саме — 14 одиниць, цей політичний крок зруйнував психологічний бар'єр і відкрив шлях для створення ширшої «танкової коаліції», завдяки чому Україна також отримала танки Leopard від Німеччини та Abrams від Сполучених Штатів Америки. Вже у травні 2023 року Велика Британія стала першою країною, яка надала Україні далекобійні крилаті ракети повітряного базування Storm Shadow з дальністю ураження 250 км. Це озброєння дозволило Силам оборони України вражати стратегічні об'єкти в глибокому тилу ворога, включаючи штаби Чорноморського флоту та логістичні вузли в Криму, що докорінно змінило оперативну ситуацію.

Усвідомлюючи виснаження кадрового резерву збройних сил України, Велика Британія запустила масштабну тренувальну програму Operation Interflex. На британських полігонах за стандартами НАТО було підготовлено понад 30 тисяч українських військовослужбовців. До цієї місії долучилися інструктори з Канади, Австралії, Нової Зеландії та країн Північної Європи, що перетворило Британію на головний навчальний хаб для української піхоти.

Більше того, Лондон спільно з Осло очолив «Коаліцію морських спроможностей» (Maritime Capability Coalition), спрямовану на відновлення ВМС України та забезпечення безпеки у Чорному морі. Британія передала тральщики класу Sandown та морські безпілотики для розмінування акваторії. Історичним кроком стало підписання 12 січня 2024 року першої двосторонньої Угоди про співробітництво у сфері безпеки між Україною та Великою Британією. Цей документ став моделлю для всіх наступних безпекових угод з країнами G7, зафіксувавши зобов'язання надавати допомогу протягом 10 років.

Таким чином, Велика Британія підтвердила свій статус ключового архітектора європейської безпеки, діючи на випередження та забезпечуючи технологічну перевагу України на полі бою.

Особливе місце в системі західної допомоги посідає Франція, чия стратегія підтримки України зазнала кардинальних змін протягом 2022–2024 років. Якщо на початку повномасштабного вторгнення Париж намагався зберігати канали комунікації з Москвою, то згодом Франція перейшла до політики «стратегічної невизначеності» для РФ та надання критично важливих видів озброєння.

Франція стала першою країною, яка порушила негласне табу на постачання західної бронетехніки, оголосивши у січні 2023 року про передачу легких колісних танків AMX-10 RC. Це рішення стало каталізатором для інших союзників, зокрема Німеччини, у питанні розблокування постачання основних бойових танків Leopard. Ключовим елементом французької допомоги стали самохідні артилерійські установки CAESAR (калібр 155-мм). Завдяки високій мобільності та точності, ці системи довели свою ефективність у контрбатарейній боротьбі. У 2024 році Франція спільно зі США очолила «Коаліцію артилерії» (Artillery Coalition) у форматі «Рамштайн», зобов'язавшись виготовити для України десятки нових систем CAESAR [79].

Переломним моментом стало рішення президента Емманюеля Макрона влітку 2023 року про передачу Україні крилатих ракет повітряного базування SCALP-EG (французький аналог британських Storm Shadow). Це дозволило збройним силам України завдавати високоточних ударів по російській логістиці та командних пунктах у глибокому тилу, зокрема в тимчасово окупованому Криму, що суттєво змінило баланс сил на південному театрі бойових дій [40; 74].

Для захисту українського неба Франція спільно з Італією надала зенітно-ракетний комплекс середнього радіуса дії SAMP/T (Mamba). Це єдина європейська система, здатна перехоплювати балістичні ракети, що робить її критично важливим елементом захисту від російських атак поряд з американськими системами Patriot. Крім того, було передано системи Crotale NG для боротьби з дронами та авіацією на малих висотах.

Кульмінацією французької підтримки стало підписання у лютому 2024 року Угоди про співробітництво у сфері безпеки між Україною та Францією. Документ передбачає виділення 3 млрд євро військової допомоги протягом 2024 року та підтримку вступу України до НАТО. Франція також відіграє провідну роль у тренувальній місії ЄС (EUMAM), здійснюючи підготовку українських бригад та пілотів на своїй території [13; 79].

Таким чином, Франція перетворилася на одного з ключових архітекторів європейської безпеки, демонструючи готовність брати на себе лідерство у забезпеченні стратегічної автономії Європи від загроз зі Сходу.

Німеччина пройшла шлях від політики стриманості до проголошення «Zeitenwende».

Реакція Федеративної Республіки Німеччина на російську агресію стала індикатором глибинних змін у європейській архітектурі безпеки. 27 лютого 2022 року, через три дні після початку вторгнення, канцлер Олаф

Шольц проголосив у Бундестазі політику «Zeitenwende», тобто зміна епох, яка знаменувала відмову від багаторічного курсу пацифізму та орієнтації на енергетичне партнерство з РФ.

Берлін пройшов складний шлях трансформації: від надання 5000 шоломів напередодні війни до постачання найсучасніших систем озброєння. Після тривалих дипломатичних вагань, у січні 2023 року Німеччина ухвалила історичне рішення про передачу Україні основних бойових танків Leopard 2 та дозволила їх реекспорт іншим країнам в рамках так званої “Бронетанкової Коаліції”. Це рішення розблокувало створення «танкової коаліції», що суттєво посилило ударний потенціал збройних сил України. Пізніше було налагоджено постачання бойових машин піхоти Marder та танків Leopard 1. В контексті артилерії та засобів протиповітряної оборони, Німеччина стала ключовим донором засобів ППО, передавши системи IRIS-T SLM (які, між іншим, показали майже 100% ефективність збиття цілей) та зенітні самохідні установки Gepard, які стали незамінними у боротьбі з дронами-камікадзе. Також було передано самохідні гаубиці PzH 2000, які вважаються одними з найтехнологічніших у світі.

У відповідь на російську кампанію ракетних ударів по енергетичній інфраструктурі України у 2022–2023 роках, Берлін ініціював термінове постачання додаткових систем Patriot та компонентів енергомережі. Німеччина взяла на себе лідерство у зміцненні української протиповітряної оборони, закликаючи партнерів долучитися до ініціативи «Негайні дії щодо протиповітряної оборони» (IAAD). Окрім цього, Німеччина є найбільшим європейським донором у рамках Європейського фонду миру (EPF), фінансуючи близько 25% загального бюджету допомоги ЄС. Також, Берлін створив на своїй території логістичні хаби для ремонту пошкодженої української техніки та тренувальні центри, де пройшли підготовку понад 10 тисяч українських військових.

Таким чином, політика Німеччини трансформувалася з обережного спостерігача в одного з головних гарантів обороноздатності України, що свідчить про остаточний крах концепції «Wandel durch Handel» (зміни через торгівлю) у відносинах з Росією.

Канада та Країни Скандинавії спеціалізуються на навчальних місіях, кіберзахисті та фінансовій підтримці.

Спільні санкційні режими (ЄС, G7, США) стали безпрецедентним інструментом тиску на російську економіку. Створення єдиного міжнародного фронту з координації політичного та економічного стримування є одним з найбільш значних результатів трансатлантичної співпраці.

Успіх стримування Російської Федерації також суттєво залежить від безшовної інтеграції військових, політичних та розвідувальних ресурсів партнерів. Дуже важливими є такі сфери взаємодії між партнерами: Координація через структури НАТО: Усі ключові рішення щодо розгортання сил (eFP, VJTF, New Force Model) були прийняті за активної участі та фінансування США, що підтверджує американське лідерство у військовому плануванні Альянсу. Обмін розвідувальною інформацією: США надають Україні та партнерам унікальні розвідувальні дані та можливості раннього попередження (ISR), що є критичним фактором у протидії російській агресії та гібридним загрозам. Інтеграція України в оборонну логістику: Західні партнери створили складну логістичну мережу, що проходить через Польщу та Румунію, забезпечуючи безперервне постачання озброєнь. Це de-facto інтегрує військово-промисловий комплекс України у євроатлантичний оборонний простір [119, с. 36].

Підтримка України як елемент регіональної безпеки: "Захист на випередження" — активна підтримка України є не благодійністю, а інвестицією у власну безпеку Європи та США.

- Стимування на випередження: Український опір гарантує, що військовий потенціал РФ буде знищуватися далеко від кордонів НАТО. Це є найефективнішим інструментом запобігання поширенню війни.
- Формування стандартів: Досвід України у сфері кіберстійкості, інформаційної оборони та застосування дронів стає основою для перегляду військових доктрин у країнах Заходу.
- Створення стійкої архітектури: Підтримка України спрямована на створення потужної, сумісної з НАТО армії на східному фланзі, що стане постійним фактором стабільності та стимування в регіоні [115–119].

У 2023–2024 роках, на тлі стабілізації фронту, партнери перейшли до стратегії довгострокової підтримки. У 2023 році у Вільнюсі було підписано Спільну декларацію G7 про підтримку України, яка заклала основу для двосторонніх безпекових угод. Відносини Україна-НАТО вийшли на новий інституційний рівень зі створенням Ради Україна-НАТО, що стало інструментом кризових консультацій та наближення до членства [114].

Основні уроки та значення для трансформації євроатлантичної безпеки

Війна 2014–2024 рр. продемонструвала такі ключові висновки:

Класичні механізми стимування Росії виявилися недостатніми, а система гарантій безпеки (включно з Будапештським меморандумом) зазнала краху.

Усвідомлюючи це, НАТО та ЄС адаптували свої стратегії, створивши нові інструменти військової, економічної та політичної підтримки.

Україна стала ключовим чинником європейської безпеки, а її досвід трансформації оборонного сектору став актуальною моделлю та прикладом для країн регіону.

Гібридні, інформаційні та кіберзагрози стали важливими елементами сучасної війни, що змінило підходи до оборонного планування.

Висновки до розділу

Роль США та західних партнерів у зміцненні євроатлантичної безпеки після 2022 року є центральною та багатовекторною. Вона характеризується безпрецедентним військовим розгортанням, економічним тиском через санкції та створенням ефективної системи координації допомоги Україні. Західні партнери, під американським лідерством, успішно поєднали військові, політичні та економічні інструменти, формуючи нову архітектуру безпеки, здатну адекватно відповідати на конвенційну та гібридну агресію.

2.2 ПОРУШЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА РОСІЙСЬКОЮ ФЕДЕРАЦІЄЮ: ОЦІНКА МІЖНАРОДНИМИ ІНСТИТУЦІЯМИ

Російська агресія проти України є найбільш масштабним порушенням міжнародного правопорядку в Європі з часів Другої світової війни. Вона охоплює системне порушення фундаментальних принципів міжнародного права, включаючи заборону застосування сили, обов'язок поважати

територіальну цілісність держав, норми міжнародного гуманітарного права та міжнародні стандарти прав людини. Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну у 2022 році прискорило формування нового підходу до оцінки агресії в межах Організації Об'єднаних Націй, Ради Європи та інших міжнародних інституцій [67, с. 22].

Міжнародна реакція на дії Росії є безпрецедентною не лише за масштабом політичних санкцій, а й за рівнем юридизації конфлікту, що виразилося у створенні судових справ, спеціальних механізмів розслідування та розробці інструментів міжнародної відповідальності за акт агресії.

Основні норми міжнародного права, порушені Росією

Порушення суверенітету, політичної незалежності та територіальної цілісності України, зокрема Анексія Криму та подальші події на Донбасі і під час повномасштабної війни прямо порушують:

- Статтю 2(4) Статуту ООН;
- Гельсінський заключний акт 1975 року;
- Паризьку хартію ОБСЄ 1990 року;
- Будапештський меморандум 1994 року (детально розглядається нижче).

Генеральна Асамблея ООН у резолюції A/RES/68/262 від 27 березня 2014 року підтвердила, що «референдум» у Криму не має юридичної сили та не може бути основою для зміни статусу території [68, с. 7].

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну у 2022 році ООН визначила як акт агресії відповідно до Резолюції Генеральної Асамблеї 3314 (XXIX) 1974 року.

Іншим суттєвим порушенням міжнародного права, яке здійснила Росія незаконне застосування збройної сили та військової присутності на Донбасі.

Використання регулярних російських військ, їх розміщення на території України без згоди Києва та підтримка збройних формувань порушують як

норми звичаєвого міжнародного гуманітарного права, так і Женевські конвенції 1949 року [69, с. 34].

Моніторингові місії ОБСЄ та ООН підтверджували присутність сучасного російського озброєння, включаючи:

- танки Т-72Б3;
- РСЗВ «Град» і «Смерч»;
- системи радіоелектронної боротьби;
- безпілотники російського виробництва.

Це свідчить про безпосередню участь Росії у веденні бойових дій.

Окрім цього, мають місце масові порушення міжнародного гуманітарного права та прав людини. Міжнародні організації задокументували такі порушення:

- умисні напади на цивільні об'єкти;
- тортури та насильницькі зникнення;
- обстріли об'єктів критичної інфраструктури;
- використання заборонених методів ведення війни;
- депортацію цивільних та переміщення українських дітей до РФ [70, с. 42].

За оцінками правозахисних організацій, депортація дітей може бути кваліфікована як елемент злочину геноциду відповідно до Конвенції про запобігання злочину геноциду (1948).

В контексті міжнародного права також необхідно згадати про Будапештський меморандум 1994 р. та його порушення Російською Федерацією.

Будапештський меморандум був підписаний Україною, Росією, США та Великою Британією 5 грудня 1994 року як інструмент гарантування безпеки у відповідь на відмову України від третього за величиною ядерного арсеналу у світі.

Документ передбачав:

1. Гарантію поваги суверенітету та територіальної цілісності України;
2. Утримання від загрози силою чи її застосування проти України;
3. Ненав'язування економічного тиску з метою впливу на політику України;
4. Звернення до Ради Безпеки ООН у разі порушення гарантій;
5. Зобов'язання не застосовувати ядерну зброю проти України.

Росія порушила всі ключові положення Меморандуму, здійснивши:

- воєнну агресію;
- незаконну окупацію і анексію території;
- застосування економічного тиску (газові кризи 2006, 2009 років, торговельні ембарго);
- погрози застосування ядерної зброї після 2022 р. [71, с. 16].

Порушення Меморандуму призвело до глобальних наслідків, актуалізувавши дискусію про ефективність міжнародних гарантій безпеки та обумовивши появу концепції «renewed security guarantees for Ukraine» у політиці НАТО та G7.

Для розуміння впливу російської агресії проти України на зміни у євроатлантичному безпековому середовищі, важливо розглянути оцінку міжнародних організацій, яку вони дали після зазначених подій. Попри блокування рішень у Раді Безпеки через право вето, Генеральна Асамблея ухвалила низку ключових документів, які стали основою для міжнародної легітимізації протидії агресії, включаючи:

- резолюції ES-11/1, ES-11/2;
- резолюцію про створення механізму документування збитків;
- рішення щодо створення реєстру завданої шкоди у Гаазі (2023 р.) [72, с. 19].

ООН вперше за десятиліття відкрито кваліфікувала дії постійного члена РБ ООН як «агресію».

Міжнародних Кримінальний Суд веде масштабне розслідування, що стосується:

- воєнних злочинів;
- злочинів проти людяності;
- депортацій дітей;
- нападів на цивільні об'єкти.

Ордери на арешт Путіна та Львової-Белової стали прецедентом, який підтверджує: посада глави держави не звільняє від відповідальності [73, с. 27].

Рада Європи виключила Російську Федерацію з організації — вперше у її історії. Парламентська Асамблея Ради Європи назвала режим Путіна «терористичним», а дії РФ — такими, що мають ознаки геноциду.

Також Рада Європи бере участь у створенні механізму репарацій та документуванні злочинів Росії проти України [74, с. 12].

Європейський суд з прав людини розглядає справи проти РФ, подані Україною та іншими державами, попри вихід Росії з Ради Європи. Суд визнав РФ відповідальною за контроль над окупованими районами Донбасу ще з 2014 року, що суттєво розширює часовий обсяг юридичної відповідальності [75, с. 31].

Практичні наслідки міжнародно-правових порушень РФ - радикальна міжнародна ізоляція Росії. Санкції ЄС, США, Канади, Великої Британії, Японії та інших країн охопили фінансовий сектор, експорт технологій, ЗМІ, оборонну промисловість та енергетику. Відключення від SWIFT, арешт активів Центробанку РФ та персональні санкції створили безпрецедентний правовий тиск на державу-агресора [76, с. 50].

Окрім цього, відбувається активне формування міжнародних механізмів відповідальності, зокрема створюються:

- спеціальний трибунал щодо злочину агресії;
- компенсаційний механізм;
- реєстр завданої шкоди;

- міжнародні слідчі групи щодо злочинів у Бучі, Маріуполі, Ізюмі.

Все це посприяло зміні принципів міжнародної безпеки, зокрема порушення РФ призвели до трансформації у підходах:

- НАТО повернулося до концепції стримування;
- ЄС активував оборонні програми (EPF, EUMAM Ukraine);
- країни Європи збільшили оборонні бюджети;
- Фінляндія і Швеція подали заявки на членство в НАТО.

Висновки

Порушення міжнародного права Росією мають системний, всеохопний характер і не обмежуються окремими аспектами. Від підриву територіальної цілісності України до застосування сили та масових злочинів проти цивільних — кожен елемент підтверджує агресивний та ревізійоністський характер зовнішньої політики РФ.

Міжнародна правова реакція на агресію стала наймасштабнішою за всю історію післявоєнної Європи. Юридичні рішення Організації Об'єднаних Націй, Ради Європи, Міжнародного Кримінального Суду та Європейського Суду з Прав Людини створюють базу для довгострокової відповідальності РФ та майбутньої системи гарантій безпеки для України.

2.3. ВПЛИВ ВІЙНИ НА ПОЛІТИКУ БЕЗПЕКИ КРАЇН СХІДНОЇ ЄВРОПИ ТА БАЛТІЇ

Повномасштабна агресія Російської Федерації проти України стала каталізатором фундаментальних зрушень у стратегічній культурі та оборонному плануванні держав Центрально-Східної Європи (ЦСЄ). Якщо до 2014 року і навіть частково до 2022 року безпекова політика регіону базувалася на припущенні про можливість діалогу з РФ та поступову

інтеграцію в загальноєвропейські структури, то події в Україні остаточно зруйнували ці ілюзії.

Ключовою трансформацією стало переосмислення самої філософії оборони східного флангу НАТО. Як зазначають аналітики, відбувся перехід від концепції «tripwire» («розтяжки»), яка передбачала присутність незначних сил союзників для сигналізації про напад і подальше звільнення територій основними силами, до концепції «forward defense» («передової оборони») [77, с. 19]. Трагедія Бучі та Ірпеня наочно продемонструвала лідерам країн Балтії та Польщі, що навіть тимчасова окупація є неприпустимою, оскільки несе загрозу тотального знищення населення. Відтак, нова мета — фізично не допустити ворога на свою територію.

Польща взяла на себе роль беззаперечного лідера у зміцненні східного флангу, розглядаючи поразку України як пряму загрозу власному існуванню. Варшава реалізує стратегію, яку експерти називають «превентивним стримуванням силою».

Фундаментом змін стало ухвалення у березні 2022 року закону «Про захист Вітчизни» (Ustawa o obronie Ojczyzny), який скасував низку застарілих актів і запровадив нову модель фінансування армії. Польща не лише виконала норматив НАТО у 2% ВВП, а й суттєво перевершила його. У 2023 році витрати сягнули 3,9% ВВП, а в бюджеті на 2024 рік було закладено понад 4% — це найвищий показник серед усіх країн Альянсу [78]. Такі витрати спрямовані на подвоєння чисельності збройних сил до 300 тисяч осіб, що зробить польську армію найбільшою сухопутною силою в ЄС.

Було також порушене питання технічної модернізації та диверсифікації постачань. Війна в Україні виявила потребу у масовому, а не лише високотехнологічному озброєнні. Польща зробила ставку на безпрецедентну за швидкістю модернізацію, підписавши стратегічні

контракти не лише зі США, а й з Південною Кореєю, через швидші терміни постачання озброєнь останньої. Ключові напрями переозброєння включають:

- **Бронетанковий кулак:** закупівля 250 танків M1A2 Abrams SEPv3 та 180 корейських K2 Black Panther з подальшою локалізацією виробництва (K2PL).
- **Артилерія та РСЗВ:** врахувавши досвід артилерійських дуелей на Донбасі, Варшава замовила понад 200 САУ K9 Thunder та близько 500 систем HIMARS і їх аналогів K239 Chunmoo [79].
- **Повітряна сили:** перехід на літаки 5-го покоління F-35A та легкі винищувачі FA-50.

Польща також посилила своє стратегічне партнерство зі Сполученими Штатами Америки, закріпивши статус головного логістичного хабу НАТО. Відкриття у Познані постійного гарнізону Збройних сил США (Camp Kościuszko) — першої постійної бази США на східному фланзі — стало історичним рішенням, що посилює американську присутність у регіоні [80].

Країни Балтії: від «стримування» до «тотальної оборони»

Для Литви, Латвії та Естонії війна стала екзистенційним викликом через географічну вразливість, обумовлену вузьким «Сувальським коридором» та географічною близькістю Російської Федерації.

До 2022 року в країнах Балтії розміщувалися лише батальйонні групи. Мадридський (2022) та Вільнюський (2023) саміти НАТО затвердили рішення про масштабування цих сил до рівня бригад. У Литві Німеччина зобов'язалася розмістити повноцінну бригаду на постійній основі (близько 4000 військових), що є історичним зрушенням у німецькій

оборонній політиці [83]. У Естонії Велика Британія посилила свою присутність, інтегруючи власні підрозділи в естонський план оборони.

Враховуючи малу стратегічну глибину території, країни Балтії впроваджують модель «тотальної оборони» (comprehensive defense). Вона передбачає підготовку цивільного населення до спротиву, розширення добровольчих воєнізованих формувань (Zemessardze в Латвії, Kaitseliit в Естонії) та будівництво «Балтійської лінії оборони» — системи фортифікаційних споруд та бункерів на кордоні з Російською Федерацією та Білоруссю, про що було оголошено на початку 2024 року [82].

Румунія та Чорноморський вектор безпеки

Румунія після 2022 року перетворилася на опорний пункт НАТО у Чорноморському регіоні. На базі «Міхаїл Когальнічану» розгортаються додаткові сили США та Франції (яка виступає рамковою нацією для бойової групи НАТО в Румунії), посилені системою ППО МАМВА [85]. Крім того, Румунія відіграє ключову роль у транзиті українського зерна та підготовці українських пілотів у новоствореному центрі F-16 у Фетешті [86].

Північна Європа: кінець епохи нейтралітету та формування «Північного бастиону»

Одним із найбільш драматичних наслідків російської агресії стала фундаментальна зміна геополітичного ландшафту Північної Європи. Вступ Фінляндії у квітні 2023 року та Швеції в березні 2024 року до Альянсу кардинально змінив баланс сил. Кордон НАТО з РФ збільшився на 1340 км, а Балтійське море фактично перетворилося на «внутрішнє озеро НАТО». Це має критичне значення для логістики країн Балтії, нівелюючи російську стратегію ізоляції регіону (A2/AD) [85]. Острів Готланд тепер інтегрований у систему оборони Альянсу, що також дозволяє контролювати морські шляхи.

У 2023 році командувачі повітряних сил Швеції, Фінляндії, Норвегії та Данії підписали декларацію про створення єдиної системи ППО [87]. Об'єднання близько 250 сучасних бойових літаків під єдиним командуванням створює одну з найпотужніших повітряних сил у Європі, здатну самотійно стримувати російську авіацію на півночі.

Важливо зазначити, що саміт у Мадриді (2022) та Саміт у Вільнюсі (2023) зафіксували фундаментальну зміну стратегічної парадигми Альянсу: визнання Росії «найбільш значною і прямою загрозою» вимагало переходу від політики обмеженої присутності до стратегії «стримування недопущенням» (deterrence by denial).

Ця стратегія передбачає фізичну неможливість захоплення території країн-членів навіть на короткий час, що нівелює потребу в подальших операціях зі звільнення окупованих земель [96, с. 14].

До 2022 року сили реагування НАТО (NATO Response Force — NRF) налічували близько 40 тисяч військових. Війна в Україні довела недостатність цього контингенту для протидії повномасштабній конвенційній агресії. У відповідь на це було запроваджено Нову модель сил НАТО (New Force Model), яка передбачає трирівневу структуру готовності:

- Tier 1 (Висока готовність): понад 100 000 військових, готових до розгортання протягом 10 днів.
- Tier 2 (Посилена готовність): нарощування угруповання до 200 000 військових протягом 10–30 днів.
- Tier 3 (Стратегічний резерв): загальна чисельність сил швидкого реагування має сягнути 300 000 осіб (з перспективою до 500 000) [97, с. 5].

Така реформа вимагає не лише політичної волі, а й колосальних ресурсів, оскільки передбачає утримання значних сил у стані постійної бойової готовності, що є серйозним викликом для бюджетів європейських членів Альянсу.

Географія присутності сил НАТО також зазнала кардинальних змін. Якщо раніше передові сили (Enhanced Forward Presence — eFP) базувалися лише в Польщі та країнах Балтії, то після 2022 року «пояс безпеки» було розширено на південний схід. Було творено чотири нові багатонаціональні бойові групи у Словаччині, Угорщині, Румунії та Болгарії. Тепер «східний вал» НАТО простягається від Балтійського до Чорного моря. Ключовим рішенням Вільнюського саміту стало зобов'язання трансформувати існуючі батальйонні групи (battalion-sized battlegroups) у бригади (brigade-sized formations), тобто масштабувати їх. Це означає збільшення чисельності особового складу в кожній точці присутності з 1000 до 3000–5000 військових, посилення важкою бронетехнікою та артилерією [98].

Важливим елементом є закріплення конкретних західних бригад за захистом конкретних східних союзників (наприклад, німецька бригада для Литви, британські сили для Естонії). Це дозволяє військовим заздалегідь вивчити театр бойових дій, місцевість та інфраструктуру, а значить — бути краще підготовленими для ведення оборонних бойових дій.

Аналіз логістичних проблем РФ під час вторгнення в Україну змусив НАТО окрім іншого переглянути власну військову логістику. Основною проблемою залишається бюрократія та інфраструктурні обмеження при перетині кордонів всередині Європи. Стратегія адаптації включає реалізацію концепції «Військового Шенгену»: спрощення процедур прикордонного контролю для військових конвоїв. Нововведенням також є попереднє складування (Pre-positioning) — створення складів з важкою

технікою, боєприпасами та паливом безпосередньо на території східних країн-членів. Це дозволяє у випадку кризи перекидати лише особовий склад (літаками), що значно швидше, ніж транспортувати танки залізницею [99, с. 12].

Масовані ракетні удари РФ по цивільній інфраструктурі України виявили вразливість європейського неба. У відповідь на це було ініційовано — European Sky Shield Initiative (ESSI). Це ініціатива під проводом Німеччини щодо спільної закупівлі систем ППО різного радіусу дії (IRIS-T, Patriot, Arrow-3). Вона покликана створити багатоешелоновану систему захисту Європи. Іншим важливим нововведенням НАТО стало тимчасове розгортання систем ППО на східному фланзі для навчань та демонстрації сили (зокрема, в Литві та Польщі), переходячи від патрулювання повітряного простору (Air Policing) до реальної протиповітряної оборони (Air Defence) [100].

Диверсія на газопроводах «Північний потік» у 2022 році актуалізувала загрозу гібридної війни на морі. Організація Північноатлантичного договору створила спеціалізований координаційний центр (Critical Undersea Infrastructure Coordination Cell) для моніторингу ситуації в Північному та Балтійському морях. Стратегія включає посилення співпраці з приватним сектором (власниками кабелів та трубопроводів) та збільшення присутності розвідувальних кораблів і морських дронів [101, с. 8].

Формування регіональних союзів та ініціатив як новий вектор безпекової політики країн Європи. Російська агресія 2022 року довела, що ефективне стримування вимагає багаторівневої системи безпеки, де регіональні союзи виступають як гнучкий та оперативний додаток до великих інституцій (НАТО, ЄС). Ці формати, відомі як квазі-союзи або малі коаліції, дозволяють швидко координувати політику, логістику та

військову підготовку між географічно близькими державами, які мають спільну історію та сприйняття російської загрози [130, с. 20].

Люблінський трикутник, створення якого було проголошено 28 липня 2020 року, підписанням спільної декларації міністрами закордонних справ Литви (Лінас Лінкявічус), Польщі (Яцек Чапутович) та України (Дмитро Кулеба) після 2022 року перетворився на один з ключових військово-логістичних хабів та політичний майданчик для підтримки України. Цікавим фактом також є те що засновниками союзу передбачалося залучення Республіки Білорусь, тобто з самого початку це мав бути “квадрат”, проте Мінськ не став приймати участь у цій ініціативі, хоча і декларував свою зацікавленість на початковому етапі.

Люблінський Трикутник фактично став основою для формування транспортно-логістичного коридору для постачання західного озброєння в Україну. Військовим виміром співпраці є спільна Литовсько-Польсько-Українська бригада (LITPOLUKRBRIG), яка хоча й не бере безпосередньої участі в бойових діях, але є важливим інструментом для спільної підготовки штабів та забезпечення оперативної сумісності. Люблінський Трикутник також відіграє критичну роль у координуванні зусиль із захисту Сувальського коридору, інтегруючи український досвід оборони [131, с. 25]. Окрім цього, важливо зазначити що Люблінський Трикутник є голосом східноєвропейських інтересів у Організації Північноатлантичного договору та Європейському Союзі. Він виступає найактивнішим лобістом прискореної інтеграції України, надаючи політичну підтримку, незалежну від вагань "старої Європи". Це механізм, який посилює політичну суб'єктність України.

Балто-Чорноморська концепція та Ініціатива трьох морів.

Хоча формального "Балто-Чорноморського партнерства" як військового союзу не існує, ця концепція відображає стратегічне прагнення країн

регіону до тіснішої взаємодії, зокрема в рамках Ініціативи трьох морів (Three Seas Initiative – 3SI).

Ініціатива трьох морів, що об'єднує 12 країн Центральної та Східної Європи (серед них — Австрія, Болгарія, Греція, Естонія, Латвія, Литва, Польща, Румунія, Словаччина, Словенія, Угорщина, Хорватія, Чехія, Україна) фокусується на енергетичній та транспортній взаємозв'язаності вздовж осі Північ–Південь (Балтика–Адріатика–Чорне море). Війна в Україні зробила цей напрямок критично важливим для диверсифікації енергопостачання та зменшення залежності від російських енергоресурсів. Це має прямий вплив на безпеку, оскільки енергетична стійкість є частиною національної оборони [132, с. 30]. Цікавим фактом є те, що Україна була запрошена на перший саміт Ініціативи трьох морів, який відбувся у 2016 році в місті Дубровник, в Хорватії. Однак, Україна не відповіла на запрошення, через що не стала державою-засновником ініціативи. Натомість, на сьомому саміті організації, що відбувався в столиці Латвії — Ризі 20 червня 2022 року, Україна отримала статус партнера-учасника Ініціативи трьох морів.

Включення України до 3SI як асоційованого члена прискорює модернізацію інфраструктури, що, у свою чергу, полегшує військову мобільність та логістику для НАТО у кризових ситуаціях. Таким чином, економічне співробітництво опосередковано перетворюється на елемент колективної оборони.

Малі коаліції пропонують Україні унікальні переваги в умовах обмежених ресурсів та геополітичних викликів, ключовими з них є гнучкість та швидкість — Відсутність вето та менша бюрократія дозволяють швидко узгоджувати постачання, ремонт та навчання прикладами можуть послугувати "Коаліція дронів" або "Коаліція ППО". Окрім цього, регіональні формати створюють ефект масштабу у сфері закупівель боєприпасів та спільного використання ремонтних хабів наприклад, у

Польщі та Чехії, за рахунок чого відносно маленькі держави об'єднуючи свої потенціали можуть конкурувати з більш потужними акторами. Іншою важливою складовою регіональних союзів є дипломатичний вектор — вони забезпечують Україні постійну дипломатичну підтримку та адвокацію її інтересів на всіх рівнях (ООН, НАТО, ЄС), що є критично важливим для збереження міжнародної єдності [133]. Також, спільні військові навчання з країнами Люблінського Трикутника та Ініціативи трьох морів фактично інтегрують українські штаби в західну систему планування.

Виклики та обмеження регіональних форматів

Незважаючи на переваги, регіональні союзи не можуть замінити повноцінну інституційну інтеграцію. Жоден із форматів регіональних союзів не надає гарантій безпеки за Статтею 5. Їхній вплив є переважно політичним та логістичним, а не військово-зобов'язувальним. Регіональні союзи, особливо в оборонному аспекті, залишаються в значній мірі залежними від військових технологій та фінансування великих гравців зокрема Сполучених Штатів Америки та Німеччини. Внутрішні розбіжності у інтересах членів (наприклад, щодо зернового експорту або історичних питань) можуть ускладнювати швидке ухвалення рішень у кризових ситуаціях [134].

Україна як ключовий елемент регіональної архітектури безпеки

Героїчний опір Збройних Сил України трансформував сприйняття Києва з «споживача» безпеки на головного «донора» безпеки для континенту.

У стратегічних документах країн регіону на 2023–2024 роки чітко простежується теза: безпека Східної Європи неможлива без безпеки України. Українська армія виконує функцію східного щита, даючи європейським державам час для перезапуску ВПК та модернізації армій,

що в свою чергу підвищує готовність держав альянсу до нових викликів [89].

Підтримка України переросла у створення «коаліцій спроможностей» (танкової, авіаційної, ІТ-коаліції, коаліції з розмінування) [88]. Ці структури створюють нову мережу горизонтальних зв'язків між арміями НАТО та ЗСУ, забезпечуючи безпрецедентний рівень взаємосумісності.

Висновки

Підсумовуючи, війна Російської Федерації проти України стала каталізатором найбільшої трансформації євроатлантичної безпеки з часів закінчення холодної війни. Регіон перейшов до моделі «озброєного миру», що характеризується рекордним зростанням оборонних бюджетів, географічним розширенням НАТО на північ та визнанням України невід'ємною частиною архітектури безпеки Європи. Також, важливо зазначити що війна Росії проти України дала зрозуміти лідерам Європейських держав, що потенційна загроза значно ближча ніж здається. Завдяки цьому, почалася активна адаптація НАТО до нових загроз, яка характеризується переходом від політичних декларацій до конкретного військового планування. Альянс повертається до своїх витоків — здатності вести конвенційну війну високої інтенсивності. Однак реалізація цих планів стикається з викликами: дефіцитом виробничих потужностей ВПК, проблемами військової мобільності та необхідністю значного підвищення оборонних витрат європейських членів понад усталені 2% ВВП.

РОЗДІЛ 3. УКРАЇНА В НОВІЙ АРХІТЕКТУРІ БЕЗПЕКИ ЄВРОПИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

3.1. УКРАЇНА ЯК СУБ'ЄКТ ТРАНСФОРМАЦІЇ ГЛОБАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ФЕНОМЕН СУЧАСНОЇ ВІЙНИ

Збройна агресія Російської Федерації проти України вийшла далеко за межі двостороннього конфлікту, ставши каталізатором глобальних змін у військовій теорії та практиці. Україна, опинившись в епіцентрі найбільшої континентальної війни XXI століття, де-факто виступила полігоном, де випробовуються не лише новітні зразки озброєнь, а й самі концепції ведення бойових дій. Досвід Сил оборони України змушує армії країн НАТО переписувати свої статuti, переглядати логістичні ланцюги та змінювати підходи до національної стійкості [91].

Феномен української військової інновації: мережево-центрична війна. Одним із найбільш значущих внесків України у світову безпекову практику стало успішне впровадження концепції мережево-центричної війни (network-centric warfare) в умовах обмежених ресурсів.

- **Цифровізація поля бою («Війна в смартфоні»).** Впровадження системи ситуаційної обізнаності «Delta» стало революційним кроком. На відміну від громіздких та дорогих натівських аналогів, «Delta» дозволяє інтегрувати дані з супутників, радарів, чат-ботів цивільного населення («Ворог») та дронів на тактичному рівні. Це забезпечило українській артилерії перевагу у швидкості прийняття рішень, нівелюючи чисельну перевагу ворога [95].
- **Масова роботизація.** Україна стала першою державою, яка застосувала FPV-дрони (First Person View) як масовий засіб ураження, фактично замінивши ними дефіцитну високоточну артилерію. Створення у 2024 році окремого роду військ — Сил безпілотних систем — є прецедентом, який вже вивчають військові академії США та Франції.

Війна Російської Федерації проти України підсвітила кризу концепції «малих професійних армій» та актуалізувала питання повернення до масової мобілізації.

Війни останніх десятиліть, зокрема війни в Іраці та Афганістані сформували на Заході уявлення, що майбутні конфлікти будуть локальними, а вирішуватимуть їх невеликі професійні контингенти. Війна в Україні спростувала цю тезу, повернувши актуальність концепції конвенційної війни високої інтенсивності. Український досвід продемонстрував, що:

- Масштаб має значення. Навіть найкраща професійна армія швидко втрачає боєздатність без підготовленого резерву. Це змусило країни Європи (Латвія, Швеція, Німеччина) відновити дискусії про повернення призову або розширення резерву.
- Територіальна оборона як асиметрична відповідь. Створення розгалуженої мережі Сил територіальної оборони (ТрО), інтегрованої в структуру збройних сил України, дозволило швидко наситити лінію фронту мотивованою піхотою в критичні моменти 2022 року. Ця модель «всеосяжного спротиву» (comprehensive resistance) тепер адаптується країнами Балтії та Польщею.

Цей досвід сформулював нову важливу у секторі оборони тенденцію 00 національна стійкість (Resilience) як основа безпеки. До 2022 року в Організації Північноатлантичного альянсу термін «стійкість» сприймався переважно теоретично. Україна наповнила його практичним змістом, довівши, що оборона — це справа не лише військових. З'явилися також нові поняття, зокрема енергетична та інфраструктурна стійкість. Швидке відновлення енергомереж після масованих ракетних ударів та безперебійна робота «Укрзалізниці» (яку стали називати «залізною дипломатією», адже саме потягами «Укрзалізниці» світові лідери союзних держав потрапляли до України) продемонстрували важливість децентралізації критичної інфраструктури. Функціонування держави та економіки також стало прикладом стійкості державних установ та устрою загалом до критичних ситуацій. Збереження керованості банківської

системи, цифрові послуги «Дія», безперервна робота податкової та соціальної сфери, поштових служб, під час війни стали новим бенчмарком для оцінки готовності держави до кризи та надзвичайних ситуацій [92].

З початком повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну почався процес трансформації взаємодії з НАТО: від сумісності до взаємозамінності. Процес переходу ЗСУ на стандарти НАТО (STANAG) під час гарячої фази війни є безпрецедентним явищем. Зокрема, відбулася логістична революція. Українська армія оперує найбільш строкатим «зоопарком» техніки у світі (понад 15 типів іноземних гаубиць, танки Leopard, Challenger, Abrams, радянські Т-64). Здатність українських логістів та інженерів підтримувати цю техніку в боєздатному стані змінює підходи Альянсу до уніфікації озброєнь. Окрім цього, досвід бойових дій в Україні виявив фундаментальну різницю в інженерних філософіях країн НАТО та пострадянського простору. Західні зразки озброєння (зокрема артилерійські системи PzH 2000, CAESAR, гаубиці M777) демонструють значно вищу точність та дальcobійність, що дозволяє компенсувати кількісну перевагу ворога. Однак ці системи створювалися переважно для «експедиційних війн» низької інтенсивності з ідеально налагодженою логістикою, що робить їх вразливими в умовах тотальної континентальної війни.

Практика показала високу вибагливість західної техніки до умов експлуатації. Зокрема стала очевидною чутливість деяких видів західного озброєння до забруднення. Складні електронні датчики, гідравлічні системи та автомати заряджання (наприклад, у німецьких САУ PzH 2000) часто виходили з ладу через інтенсивний пил, бруд та відсутність стерильних умов обслуговування на передовій. Іншим випробуванням для деяких видів озброєнь альянсу стала висока інтенсивність використання. Нормативи НАТО не передбачали такого темпу стрільби — тисячі снарядів на добу на одну систему, який диктує війна в Україні. Це призводило до швидкого зносу стволів та механізмів відкату, що вимагало

відправки техніки на ремонтні бази в Польщу чи Литву, тимчасово ослаблюючи фронт [61].

Натомість радянські зразки озброєння, зокрема танки Т-64/Т-72, артилерія калібру 152-мм, хоча й поступаються у технологічності та комфорті для екіпажу, продемонстрували вищу польову витривалість. Їхня конструкція передбачає більші допуски (tolerances), що дозволяє проводити ремонт «у полі» силами екіпажу, використовуючи базові інструменти, та продовжувати бій навіть за умов значного забруднення механізмів.

Цей досвід змушує західних партнерів переглядати логістичні доктрини, зміщуючи акцент з централізованого заводського ремонту на створення мобільних ремонтних батальйонів, здатних обслуговувати високотехнологічну зброю безпосередньо в зоні бойових дій [54; 127].

Важливо також згадати про перехід Генштабу на J-структуру (J1-J9) управління, який дозволив не просто говорити однією мовою з партнерами, а й планувати спільні операції в реальному часі, що підтверджує готовність України до повноправного членства в Організації Північноатлантичного Договору.

В умовах паралічу Радбезу ООН та обмеженості мандату НАТО (яке уникає прямого зіткнення з Російською Федерацією), Київ став архітектором нових, гнучких безпекових альянсів. Загалом Україна проявила себе як ініціатора нових дипломатичних форматів безпеки. Формат «Рамштайн» трансформувався у систему спеціалізованих коаліцій (танкова, авіаційна, коаліція розмінування), де лідерство беруть на себе окремі країни, а не бюрократичні апарати блоків. Це прообраз майбутньої архітектури безпеки, де швидкість прийняття рішень є ключовою [94], натомість зайва бюрократія, притаманна західній системі управління, все менше заважає прийняттю важливих рішень. Окрім цього, просування Україною ідеї «Формули миру» та підписання двосторонніх безпекових

угод (зокрема, з Великою Британією, Німеччиною, Францією тощо) створює нову, проміжну модель безпеки для країн, які знаходяться в «сірій зоні» до вступу в НАТО.

Висновки

Підсумовуючи все вищезазначене, можна стверджувати, що Україна перестала бути лише об'єктом міжнародної політики, який потребує захисту. Сьогодні вона виступає контриб'ютором (донором) регіональної безпеки. Український досвід змінив розуміння сучасної війни за трьома векторами:

1. **Технологічним:** масове застосування БПЛА та цифрових систем управління.
2. **Соціальним:** залучення всього суспільства до оборони (концепція національного спротиву).
3. **Стратегічним:** розуміння того, що безпека Європи неможлива без нейтралізації агресивного потенціалу РФ.

Важливо також зазначити, що активні дії України на дипломатичному фронті

Окрім цього, досвід України у веденні широкомаштабної війни проти більшого та сильнішого суперника став джерелом унікального досвіду для всіх акторів міжнародних відносин. Широке впровадження та використання на полі бою найновітніших технологій, таких як FPV-дрони, морські дрони, роботизовані системи для підтримання військ на полі бою, впровадження штучного інтелекту та досвід, отриманий Україною завдяки веденню бойових дій таким чином, робить її надзвичайно цінним союзником. Таким чином, інтеграція України в євроатлантичні структури є не благодійністю з боку Заходу, а

прагматичною необхідністю для зміцнення обороноздатності самого Альянсу.

3.2. МОДЕЛІ ПІСЛЯВОЄННОЇ БЕЗПЕКИ ТА ПЕРСПЕКТИВА ЧЛЕНСТВА УКРАЇНИ В НАТО

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну у 2022 році стало каталізатором, який змусив НАТО відмовитися від концепції «стратегічного партнерства» з РФ, що панувала у 1990-х та 2000-х роках. Цей «шок» спричинив не лише військове посилення східного флангу, але й прискорення процесів розширення та зміну стратегічних пріоритетів Альянсу, які тепер зосереджені виключно на колективній обороні. [102, с. 15].

Вступ Фінляндії у 2023 році та Швеції у 2024 році до НАТО став найбільш швидким і рішучим розширенням в історії Альянсу. Цей крок, викликаний безпосередньою загрозою з боку Росії, мав багатовекторні стратегічні наслідки.

Інтеграція скандинавських країн забезпечила повний контроль НАТО над Балтійським морем, яке тепер неофіційно називають «озером НАТО». Це критично важливо для безпеки країн Балтії, оскільки потенційна ізоляція Сувальського коридору тепер може бути нівельована морськими та повітряними шляхами через Скандинавію. Вступ Фінляндії та Швеції також надав НАТО безпрецедентний контроль над Арктичним регіоном. Альянс фактично отримав прямий доступ до всіх важливих стратегічних точок Півночі, що посилює моніторинг діяльності російського Північного флоту та захист арктичних морських шляхів [103, с. 22]. Арктика, яка раніше вважалася зоною низького напруження, тепер повністю інтегрована в оборонне планування НАТО.

Після 2022 року Альянс у стратегічних документах (зокрема, у Вільнюській декларації) змістив акценти, хоча й підтвердив свою прихильність до «360-градусного підходу» (захист усіх напрямків — Схід, Південь, Кіберпростір), пріоритетизація стала очевидною:

- **Захист Східного флангу:** Присутність багатонаціональних батальйонів (eFP) була посилена, а кількість сил високої готовності збільшена до безпрецедентних 300 000 військових (New Force Model) [104, с. 40].
- **Гібридні та кіберзагрози:** Визнано, що кіберпростір є п'ятою сферою бойових дій (поряд із землею, повітрям, морем та космосом). Створено спеціалізовані центри координації (наприклад, у Таллінні), а напад у кіберпросторі може бути розцінений як активація Статті 5 [105, с. 25].
- **Сталий розвиток оборонних спроможностей (Інвестиції):** Норматив 2% ВВП на оборону перестав бути метою і став мінімальною вимогою для всіх країн-членів. Фактично НАТО вимагає, щоб інвестиції у ВПК та модернізацію армій стали постійною та невід'ємною частиною національних бюджетів.

Адаптація НАТО вимагала не лише нових доктрин, а й оперативних структур:

- **Посилення командування:** Створено оперативні штаби у Польщі та країнах Балтії, відповідальні за регіональні плани оборони. Ці плани розроблені з урахуванням досвіду України та передбачають швидке перекидання підкріплень у конкретні гарячі точки (зокрема, на Сувальський коридор).
- **Інтеграція нових технологій:** Альянс прискорено інтегрує системи протиповітряної оборони (Patriot, ESSI), безпілотні апарати та високоточне озброєння в єдину мережу командування та управління, орієнтуючись на українську модель цифрового поля бою [106].

При цьому всьому, Україна відіграє унікальну роль у трансформації НАТО. Вона виступає як де-факто військовий партнер та джерело безцінного бойового досвіду. НАТО надало Україні Індивідуальну адаптовану річну національну програму (ANP), що включає військову підготовку, технічну допомогу та інтеграцію стандартів НАТО. Координаційна рада Україна-НАТО стала ключовим політичним майданчиком для обговорення стратегічних питань [107, с. 35].

Досвід України довів, що ефективне стримування Росії можливе лише за наявності реальної військової сили та готовності до значних втрат. Це змусило західних союзників переглянути запаси власних боєприпасів та прискорити виробництво.

Розширення НАТО за рахунок Фінляндії та Швеції та зміна стратегічних пріоритетів після 2022 року є прямим наслідком російської агресії проти України та ефективної протидії агресії останньої разом із союзниками. Ці трансформації знаменують остаточне повернення Альянсу до пріоритету колективної оборони, закладаючи основи нового, міцнішого, але й більш конфронтаційного архітектурного елемента євроатлантичної безпеки [102–107]. Відкритим залишається питання — якою буде роль України у післявоєнній євроатлантичній системі безпеки?

3.3 МОДЕЛІ МОЖЛИВОЇ ПІСЛЯВОЄННОЇ СИСТЕМИ БЕЗПЕКИ ДЛЯ УКРАЇНИ: ШЛЯХИ ІНТЕГРАЦІЇ ТА ГАРАНТІЙ

Повномасштабна війна Росії проти України створила безпрецедентний геополітичний імператив: інтеграція України у західну безпекову архітектуру є єдиним способом забезпечити тривалу стабільність на європейському континенті. У науковому та політичному дискурсі розглядається декілька фундаментально різних моделей побудови післявоєнної безпекової архітектури для України [120, с. 18].

Модель колективної безпеки: Повноцінне членство в НАТО

Повноцінна інтеграція України до НАТО залишається найбільш бажаною та надійною моделлю. Вона передбачає поширення дії Статті 5 Вашингтонського договору на територію України, що забезпечує гарантії безпеки (security guarantees), а не просто запевнення (assurances).

Членство в Альянсі є єдиним механізмом, здатним надійно стримувати Росію, оскільки будь-яка майбутня агресія буде автоматично означати війну з усім блоком. Це також прискорить повну адаптацію ЗСУ до NATO Interoperability Standards (STANAGs) та остаточне впровадження J-структур управління [121, с. 22]. Основним викликом для реалізації такого сценарію є політичний консенсус всередині НАТО. Деякі країни-члени (зокрема, Німеччина та Угорщина) висловлювали застереження щодо прийняття України до завершення війни, побоюючись прямої конфронтації з Російською Федерацією. Таким чином, членство вимагатиме політичного компромісу та чітких термінів у найближчому майбутньому.

Інтеграція України в НАТО є стратегічним імперативом для держави та логічним завершенням євроатлантичної трансформації. Проте, незважаючи на безпрецедентний рівень військової сумісності, досягнутий під час повномасштабної війни, на шляху до членства стоїть низка критичних викликів, які можна поділити на три групи: політичні, безпекові та інституційні [125, с. 18]. Найбільш значущі виклики лежать у площині геополітики та політичного консенсусу всередині Альянсу.

Головним стримуючим фактором є небажання низки країн-членів автоматично вступати у війну з Російською Федерацією через активацію Статті 5. Це створює політичний консенсус, що членство можливе лише після завершення активної фази конфлікту або при створенні механізму, що виключає поширення Статті 5 на окуповані території (так звана "Німецька модель" членства — коли стаття 5 не поширювалася на Східну Німеччину до її офіційного приєднання) [126, с. 21].

Окрім цього, навіть після завершення війни, для членства України потрібен одностайний консенсус усіх 32 членів. Позиція таких країн, як Угорщина (через політичні та економічні зв'язки з Російською Федерацією), залишається вагомим перешкодою, що може бути подолана лише шляхом інтенсивних дипломатичних переговорів.

Також, Альянс досі утримується від надання Україні чіткої дорожньої карти або запрошення, що містить конкретні терміни. Відмова від Плану дій щодо членства (ПДЧ) у 2023 році була частково компенсована створенням Ради Україна-НАТО, але не вирішила питання кінцевих політичних гарантій [127].

Інституційні та військові виклики (Реформи)

Незважаючи на високий рівень оперативної сумісності, інституційна інтеграція України досі потребує значних зусиль. Хоча збройні сили України демонструють видатні результати на полі бою, НАТО вимагає

глибокої інституційної трансформації — від військового планування та логістики до впровадження ефективного демократичного цивільного контролю над збройними силами та спецслужбами. Військова сумісність (за STANAGs) є необхідною, але недостатньою умовою [128, с. 25].

Більше того, однією з ключових вимог НАТО є не лише військова, а й політична стійкість. Це включає забезпечення верховенства права, стійкість судової системи та подолання корупції. Ці реформи є критично важливими, оскільки НАТО розглядає їх як запобіжник проти можливого російського гібридного впливу на політичну систему України.

Економічні та фінансові вимоги

Членство в НАТО передбачає фінансові зобов'язання, які будуть значним викликом для післявоєнної економіки України.

Зокрема, Україна повинна буде гарантувати, що її оборонний бюджет відповідатиме мінімальній вимозі НАТО — 2% ВВП. Враховуючи необхідність повної післявоєнної відбудови країни, підтримка цього рівня витрат (або навіть його перевищення) створює величезне фінансове навантаження, яке вимагатиме довгострокового фінансування з боку партнерів.

Повна інтеграція також означає перехід на західну зброю, боєприпаси та логістичні ланцюги. Це потребує багатомільярдних інвестицій у переозброєння та стандартизацію військово-промислового комплексу України [129].

Висновок

Інтеграція України в НАТО є процесом, який не має альтернатив для гарантування довгострокової безпеки. Проте її реалізація залежить від двох ключових чинників: політичної волі західних союзників щодо вирішення питання кордонів та успішності внутрішніх інституційних

реформ в Україні. Досвід Фінляндії та Швеції доводить, що за наявності політичного консенсусу, процес може бути надзвичайно швидким.

Отже, хоча повноцінне членство в НАТО є свого роду ідеальним сценарієм для післявоєнного врегулювання та інтеграції України у новий безпековий простір, існують суттєві труднощі на шляху його досягнення.

Модель двосторонніх безпекових угод.

Ця модель передбачає зміцнення обороноздатності України через укладення двосторонніх угод про співпрацю з ключовими західними державами (G7, зокрема США, Велика Британія, Франція). Цей підхід часто називають "Ізраїльською моделлю" через його акцент на високих технологіях, самодостатності та постійній допомозі від партнера (США) без формальних гарантій за Статтею 5.

Підписані у 2024 році безпекові угоди не є гарантіями (оскільки не зобов'язують союзників воювати), але надають довгострокові запевнення (long-term assurances), які включають в себе:

- Стійке постачання озброєнь та боєприпасів;
- Фінансування українського військово-промислового комплексу;
- Обмін розвідувальною інформацією та технологіями [122, с. 30]. 2.2. Аналіз ризиків Головний ризик цієї моделі — відсутність автоматизму реагування. Кожен партнер зберігає політичну свободу вирішувати, як саме відповісти на агресію. Крім того, ці угоди можуть бути денонсовані або змінені при зміні урядів (наприклад, у США).

Модель регіональних безпекових альянсів

Україна активно використовує формат малих коаліцій, інтегруючись у регіональні безпекові ініціативи, які мають менші бюрократичні бар'єри, ніж НАТО чи ЄС.

- Люблінський трикутник (Польща – Литва – Україна): Створення спільних військових підрозділів (LITPOLUKRBRIG) та координація логістики. Це посилює взаємодію в критично важливому регіоні Сувальського коридору.
- Балто-Чорноморське партнерство: Поглиблення співпраці з Румунією та Туреччиною для забезпечення безпеки на Чорному морі, особливо для захисту морських шляхів [123, с. 27]. 3.2. *Стратегічне значення* Ці союзи є важливими для **оперативної сумісності та регіональної стійкості**. Вони дозволяють Україні впливати на безпекові рішення, які безпосередньо стосуються її кордонів, навіть до формального членства в НАТО.

Незалежно від обраної зовнішньої моделі, післявоєнна безпека України матиме єдиний незмінний фундамент: власна високотехнологічна армія та стійкість держави. Післявоєнна Україна має стати однією з найбільш мілітаризованих і технологічно розвинених країн Європи. Це передбачає перехід до повноцінного військово-промислового комплексу (ВПК), здатного масово виробляти сучасні системи озброєння, зокрема БПЛА, РЕБ та ракети [124, с. 35]. Україна також має зберегти концепцію тотальної оборони (національного спротиву), яка передбачає інтеграцію ЗСУ, ТрО, кіберсил та цивільної стійкості. Це гарантуватиме те що агресор не зможе перемогти лише військовою силою.

Висновки: Комбінована модель як єдино доцільний шлях

Найбільш реалістичною та доцільною для України є **комбінована модель**, яка поєднує найкращі елементи всіх зазначених стратегій [120–124]:

1. **Політична мета: Повноцінне членство в НАТО** як єдина незмінна стратегічна мета, закріплена у Конституції.

2. **Перехідний механізм:** Досягнення **максимальних двосторонніх безпекових угод** для забезпечення довгострокової військової допомоги (модель "Guarantees Now, Membership Later").
3. **Військовий пріоритет:** Створення **високотехнологічної, самодостатньої та постійно мобілізованої армії**, здатної вести війну будь-якої інтенсивності.
4. **Регіональна інтеграція:** Активна участь у малих регіональних альянсах для посилення оперативної сумісності на східному фланзі.

Таким чином, післявоєнна система безпеки України має бути багаторівневою та гнучкою, що забезпечується високим рівнем власної обороноздатності та гарантується найпотужнішим у світі військовим союзом.

ВИКЛИКИ І ЗАГРОЗИ ДЛЯ СТАЛОГО МИРУ В ЄВРОПІ В ПОСТВОЄННИЙ ПЕРІОД: ПРОБЛЕМА «ДОВГОТРИВАЛОГО СТРИМУВАННЯ»

Закінчення активних бойових дій у війні Росії проти України не означатиме автоматичного встановлення сталого миру. Європейська архітектура безпеки постане перед комплексом довгострокових викликів, які можна об'єднати концепцією «довготривалого стримування» (long-term deterrence). Ця концепція передбачає, що Росія залишиться ревізіоністською державою, а безпека Європи залежатиме від здатності Заходу підтримувати високий рівень військової, економічної та політичної стійкості [135, с. 17].

Мілітарні та Стратегічні Виклики

Післявоєнна Європа залишатиметься однією з найбільш мілітаризованих зон світу, що несе значні ризики.

- **Ризик "Замороженого конфлікту":** Якщо війна закінчиться без повного відновлення територіальної цілісності України, створення "сірих зон" або заморожених ліній розмежування стане постійним джерелом ескалації та дестабілізації, вимагаючи від НАТО безперервної високої військової присутності.
- **Гонка озброєнь та дисбаланс сил:** Відповіддю Заходу на агресію Російської Федерації стало значне збільшення військових бюджетів (ціль 2% ВВП). Проте, якщо цей темп не буде підтриманий, а Росія відновить свої військові потужності (за рахунок економіки або допомоги третіх країн), це може призвести до дисбалансу сил та зниження ефективності колективного стримування [136, с. 25].
- **Виклики військового відновлення України:** Необхідність утримання значної, сучасної армії, здатної протистояти Росії, вимагатиме довгострокового фінансування та значних ресурсів від західних партнерів, що може бути ускладнено політичною втомою чи зміною урядів у країнах-донорах.
- **Проблема нерозмінованих територій:** Територія України та прикордонних країн стане однією з найбільш замінованих у світі. Це не лише обмежує економічне відновлення, але й є довгостроковою загрозою для цивільного населення та прикордонної інфраструктури, вимагаючи великих міжнародних програм [137].

Гібридні та Політичні Загрози

Політична агресія Росії, спрямована на підрив єдності Заходу, ймовірно, посилиться, якщо РФ не буде достатньо послаблена внаслідок ведення бойових дій.

- **Інформаційна війна та дезінформація:** Поствоєнний період стане фазою тотальної боротьби за наративи. РФ використовуватиме дезінформацію

для підриву довіри до України та західних урядів, а також для розколу всередині ЄС та НАТО (наприклад, через міграційні кризи чи енергетичні маніпуляції).

- **Кіберзагрози та критична інфраструктура:** Активність російських кібергруп не припиниться; метою залишатиметься критична цивільна інфраструктура (енергетика, транспорт, фінанси). Необхідність побудови спільного та імунного кіберзахисту для України та східного флангу Альянсу є пріоритетом [138, с. 32].

Економічні та Соціальні Ризики

Економічні наслідки війни будуть відчуватися в Європі десятиліттями.

- **Вартість відновлення та економічна стабільність:** Потенційна вартість відбудови України (сотні мільярдів доларів) та фінансова втома західних партнерів можуть створити внутрішні економічні та соціальні напруги в ЄС, що позначиться на політичній єдності.
- **Енергетична безпека:** Хоча ЄС значно диверсифікував постачання, необхідність повного переходу на чисту енергетику та відмова від будь-якої залежності від РФ залишається довгостроковим економічним викликом та фактором стратегічної вразливості.
- **Ризик політичної поляризації:** Економічні труднощі, інфляція та зростання соціальної нерівності можуть посилити вплив популістських та реваншистських сил у Європі, які можуть ставити під сумнів підтримку України та єдність НАТО.

Висновки: Комплексний підхід до Сталого Миру

Аналіз загроз демонструє, що сталий мир у Європі неможливий без продовження комплексної та багатовекторної стратегії стримування, яка інтегрує Україну в західну архітектуру:

Без чіткої інтеграції України до НАТО або надання безпекових гарантій, які є максимально наближеними до Статті 5, ризик відновлення агресії зберігатиметься. Пріоритетом має стати зміцнення національної стійкості (resilience) в усіх країнах Східної Європи — від кіберзахисту до енергетичної незалежності. Тісна координація між НАТО (військове стримування) та ЄС (санкційний тиск, економічне відновлення та гібридна стійкість) залишається критичною умовою для запобігання новим конфліктам [135–138].

Таким чином, післявоєнна архітектура безпеки в Європі потребує постійної готовності до протистояння, посиленої інституційною інтеграцією України та незмінною трансатлантичною єдністю.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі було досягнуто поставленої мети — досліджено вплив повномасштабної війни Росії проти України на трансформацію євроатлантичної архітектури безпеки та визначено ключові тенденції, виклики і перспективи формування післявоєнної системи безпеки в Європі. Результати проведеного дослідження дають підстави для наступних аналітичних та практичних висновків.

Підтвердження Теоретичних Зasad Трансформації

Теоретико-методологічні засади дослідження, що ґрунтувалися на системному підході та неореалістичній парадигмі, підтвердили, що євроатлантична архітектура безпеки є комплексною, але вразливою системою. Її ефективність визначається не лише формальними домовленостями (як-от Стаття 5 Вашингтонського договору), а й здатністю до швидкої інституційної та військової адаптації у відповідь на шоківі зовнішні чинники. Війна Росії проти України виступила таким каталізатором, який змусив інституції безпеки (НАТО, ЄС) перейти від декларацій до конкретного військового планування [139, с. 14].

Ключова Роль Конфлікту як Геополітичного Каталізатора

Війна Росії проти України визначена як ключовий фактор дестабілізації, що кардинально змінив безпекове середовище. Було доведено, що агресія не є локальним конфліктом, а системною загрозою міжнародному праву та європейському порядку, більше того — вона має потенціал для зміни балансу сил на всій світовій арені.

- **Стратегічний зсув НАТО:** Війна змусила Альянс відмовитися від концепції «стримування покаранням» і перейти до «стримування недопущенням» (deterrence by denial). Це стало ідеологічною основою для Нової моделі сил (New Force Model) та збільшення контингенту швидкого реагування до 300 000 військових[140].
- **Консолідація та розширення:** Агресія стимулювала найшвидше розширення НАТО в сучасній історії (вступ Фінляндії та Швеції), що забезпечило Альянсу стратегічний контроль над Балтійським морем і відкрило Арктичний вимір оборони.

Трансформація Інституційних Стовпів Євроатлантичної Безпеки

Аналіз інституційної реакції НАТО та ЄС виявив значні структурні та доктринальні зміни:

- **Трансформація НАТО:** Трансформація включає посилення східного флангу шляхом розширення бойових груп до бригадного рівня, нарощування військової присутності США та реалізацію регіональних планів оборони, які вперше чітко деталізують дії у разі агресії.
- **Зміцнення ЄС:** Європейський Союз перейшов від філософії «Стратегічної автономії» до її практичної реалізації. Було активовано Європейський фонд миру (EPF) для фінансування військової допомоги третім країнам, запущено ініціативи щодо спільного виробництва боєприпасів (ASAP) та створення Сил швидкого розгортання (RDC) чисельністю 5 000 осіб [141].
- **Визначальна роль США:** Сполучені Штати підтвердили свою роль ключового гаранта європейської безпеки, забезпечуючи військове стримування через Ініціативу стримування в Європі (EDI) та лідируючи у координації військової підтримки Україні через формат «Рамштайн».

Перспективи Нової Архітектури Безпеки та Роль України в ній

Перспективи нової архітектури безпеки в Європі передбачають формування багаторівневої системи, де Україна повинна стати східним стовпом колективної оборони.

- **Моделі післявоєнної безпеки:** Найбільш доцільною є комбінована модель, що включає стратегічну мету повноцінного членства в НАТО та перехідний механізм двосторонніх безпекових угод (так звана «Ізраїльська модель» довгострокової військової допомоги).
- **Роль регіональних союзів:** Формати Люблінського трикутника та Ініціативи трьох морів набули критичного значення як гнучкі інструменти оперативної логістики, політичної консолідації та адвокації українських інтересів на євроатлантичних майданчиках.
- **Виклики інтеграції:** Ключовими перешкодами на шляху до членства в НАТО залишаються триваючий конфлікт (проблема застосування Статті 5), необхідність повної інституційної трансформації (боротьба з корупцією, цивільний контроль) та забезпечення довгострокового фінансування оборонних спроможностей України.

Загальні Аналітичні Висновки

Аналіз, проведений у роботі, дозволив сформулювати низку ключових висновків:

- **Стійкість як пріоритет:** Післявоєнна безпекова архітектура Європи повинна бути не лише мілітарною, тобто спиратись на тверду силу а й стійкою (resilient), поєднуючи зовнішні гарантії (НАТО) з внутрішньою спроможністю держав протидіяти гібридним та кіберзагрозам.

- Україна як ключовий фактор: Україна перетворилася з об'єкта міжнародної політики на активного суб'єкта безпеки, чий військовий досвід та потужна армія є незамінним елементом довготривалого стримування Росії.
- Майбутнє стримування: Ключовими елементами стабільності залишатимуться: колективна оборона (забезпечення 2% ВВП на оборону), інтеграція нових технологій (БПЛА, кіберзахист) та енергетична незалежність від агресора.
- Трансатлантична єдність: Непорушна трансатлантична єдність між США та Європою є критичною умовою для забезпечення післявоєнного порядку та успіху стримування.

На основі отриманих результатів дослідження, а також аналізу викликів і перспектив, пропонуються наступні практичні рекомендації:

- Пріоритет військової інтеграції: Україні необхідно прискорити адаптацію військового та безпекового секторів до стандартів НАТО, особливо у сфері планування та логістики, для забезпечення повної оперативної сумісності вже у найближчій перспективі.
- Розвиток регіональної співпраці: Посилювати участь у регіональних форматах, таких як Люблінський трикутник та Ініціатива трьох морів, з метою оптимізації логістичних маршрутів та політичної координації.
- Інвестиції у гібридну стійкість: Спрямувати інвестиції на кібер- та інформаційну безпеку, створюючи імунний щит для критичної інфраструктури та протидіючи дезінформаційним кампаніям РФ.
- Забезпечення довгострокового фінансування: Забезпечити політичну та фінансову підтримку для укладення двосторонніх безпекових угод (G7), які гарантують довгострокове та стійке постачання озброєнь та фінансування українського ВПК.

- Стратегічний пріоритет: Зберігати комплексний підхід, який поєднує міжнародні гарантії, регіональну співпрацю та національну обороноздатність, як єдину ефективну модель післявоєнної безпеки.

Таким чином, результати дослідження підтверджують, що війна Росії проти України стала незворотним каталізатором трансформації євроатлантичної безпеки, визначила нові пріоритети для НАТО та ЄС, а також створила передумови для формування стійкої, багаторівневої та інтегрованої системи безпеки в Європі, у якій Україна відіграє ключову роль як східний стовп колективної оборони.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Нормативні матеріали

1. Північноатлантичний договір (The North Atlantic Treaty) : міжнародний договір від 04.04.1949 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17120.htm
2. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (International Covenant on Civil and Political Rights) : міжнародний документ ООН від 16.12.1966 р. – Нью-Йорк, 1966.
3. Будапештський меморандум (Memorandum on Security Assurances) : міжнародний документ від 05.12.1994 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_158
4. Стамбульська декларація саміту ОБСЄ (Istanbul Summit Declaration) : документ ОБСЄ від 19.11.1999 р. – Стамбул, 1999.
5. Угода про партнерство заради миру (Partnership for Peace Framework Document) : рамковий документ НАТО від 1994 р. – Брюссель, 1994.
6. Мінські угоди (Minsk Agreements) : комплекс заходів щодо виконання Мінського протоколу від 12.02.2015 р. – Відень : ОБСЄ, 2015.
7. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН «Агресія проти України» (Aggression against Ukraine) : Резолюція A/RES/ES-11/1 від 02.03.2022 р. – Нью-Йорк : ООН, 2022.
8. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН «Територіальна цілісність України» (Territorial integrity of Ukraine) : Резолюція A/RES/68/262 від 27.03.2014 р. – Нью-Йорк : ООН, 2014.
9. Резолюції Парламентської Асамблеї Ради Європи щодо ситуації в Україні (Resolutions on the situation in Ukraine) : збірник документів 2014–2023 рр. – Страсбург : ПАРЄ, 2023.
10. Стратегічна концепція НАТО 2022 (The NATO 2022 Strategic Concept) : затв. на саміті НАТО в Мадриді 29.06.2022 р. – Брюссель : НАТО, 2022.
11. Декларація Мадридського саміту (Madrid Summit Declaration) : офіційний документ НАТО від 29.06.2022 р. – Брюссель : НАТО, 2022.
12. Декларація про співробітництво в галузі протиповітряної оборони Північних країн (Nordic Air Defence Declaration) : документ NORDEFDO від 2023 р.
13. Стратегічний компас ЄС з безпеки та оборони (Strategic Compass for Security and Defence) : стратегічний документ ЄС від 21.03.2022 р. – Брюссель : ЄС, 2022. – 21 с.
14. Рішення Ради ЄС про Європейський фонд миру (European Peace Facility: Council Adopts Assistance Measures for Ukraine) : рішення Ради ЄС від 2022 р. – Брюссель, 2022.

15. Спільна декларація про співробітництво ЄС–НАТО (EU–NATO Joint Declaration on Security and Defence) : офіційний документ від 2023 р.

Спеціальна література

16. Горбулін В. П. Світова гібридна війна: український фронт : монографія / В. П. Горбулін, О. В. Литвиненко. – Київ : НІСД, 2017. – 496 с.
17. Горбулін В. П. Трансатлантична єдність та роль США у Європі / В. П. Горбулін. – Київ, 2017. – 92 с.
18. Горбулін В. П. Україна і НАТО: спільний щит Європи / В. П. Горбулін // Дзеркало тижня. – 2023.
19. Кулик В. Ідентичність і конфлікт в Україні (Identity and Conflict in Ukraine) / В. Кулик. – Київ : НІСД, 2021.
20. Кулик В. Моделі післявоєнної безпеки України: виклики та можливості (Ukraine's Post-War Security Models: Choices and Challenges) / В. Кулик, А. Данилюк. – Київ : НІСД, 2023. – 18 с.
21. Кулик В. Політичні перешкоди для членства України в НАТО: питання тимчасово окупованих територій (The Political Obstacles to Ukraine's NATO Membership) / В. Кулик, А. Данилюк. – Київ : НІСД, 2023.
22. Кулик В. Регіональне співробітництво у сфері безпеки після війни в Україні (Regional Security Cooperation Post-Ukraine War) / В. Кулик, А. Данилюк. – Київ : НІСД, 2023.
23. Кулик В. Україна і НАТО: політичні перспективи (Ukraine and NATO: Political Perspectives) / В. Кулик, А. Данилюк. – Київ : НІСД, 2023.
24. Кулик В. Україна як суб'єкт трансформації регіональної безпеки (Ukraine's Role in Regional Security Transformation) / В. Кулик, А. Данилюк. – Київ : НІСД, 2023.
25. Пирожков С. І. Україна у системі європейської та євроатлантичної безпеки / С. І. Пирожков. – Київ : НІСД, 2019. – 320 с.
26. Balmaceda M. Energy Dependence and Security in Ukraine / M. Balmaceda. – Oxford : Oxford University Press, 2019.
27. Bickerton C. European Union Foreign Policy: From Effectiveness to Functionality / C. Bickerton. – Palgrave, 2021.
28. Biscop S. European Defence and NATO: The Ever Closer Union That Wasn't / S. Biscop // Journal of Strategic Studies. – 2022. – Vol. 45(3). – P. 9.
29. Biscop S. European Defence and Strategic Autonomy / S. Biscop. – London : Routledge, 2020.
30. Booth K. Critical Security Studies and World Politics / K. Booth. – Boulder : Lynne Rienner Publishers, 2005. – 132 p.

31. Buzan B. *Security: A New Framework for Analysis* / B. Buzan, O. Wæver, J. de Wilde. –Boulder : Lynne Rienner Publishers, 1998. – P. 29.
32. Charap S. *Everyone Loses: The Ukraine Crisis and the Ruinous Contest for Post-Soviet Eurasia* / S. Charap, T. Colton. – London : Routledge, 2017.
33. Chesterman S. *International Law and the Ukraine Conflict* / S. Chesterman. – Oxford : OUP, 2022.
34. Danyliuk A. *Ukraine–NATO Relations in the Context of Russian Aggression* / A. Danyliuk. – Kyiv : NISS, 2023. – 45 p.
35. Doyle M. *Liberalism and World Politics* / M. Doyle // *American Political Science Review*. – 1986. – Vol. 80(4). – P. 114.
36. Freedman L. *Ukraine and the Return of Containment* / L. Freedman // *Survival*. – 2022. –Vol. 64, No. 6. – P. 7–28.
37. Henckaerts J. *Customary International Humanitarian Law* / J. Henckaerts, L. Doswald-Beck. – Cambridge : CUP, 2005.
38. Keohane R. O. *Power and Interdependence* / R. O. Keohane, J. S. Nye. – Boston : Little, Brown and Co., 1977. – 272 p.
39. Kunertova D. *The European Sky Shield Initiative: Air Defence for Europe?* / D. Kunertova // *SWP Comment*. – 2023. – No. 37.
40. Kuzio T. *Ukraine: Democratization, Corruption, and Russian Influence* / T. Kuzio. –London : Routledge, 2017.
41. Motyl A. *The Ukraine Crisis: Causes and Consequences* / A. Motyl. – Cambridge : Cambridge University Press, 2015.
42. Pomerantsev P. *The Menace of Russian Information Warfare* / P. Pomerantsev, M. Weiss. – London : Legatum Institute, 2015.
43. Ratti L. *NATO after 9/11: An Alliance in Continuing Decline?* / L. Ratti // *Contemporary Security Policy*. – 2016. – Vol. 37(2). – P. 76.
44. Renz B. *NATO's Eastern Flank After Ukraine War: Priorities for Strategy and Force Posture* / B. Renz // *ECFR Policy Brief*. – 2023.
45. Sabatino H. *Poland's military modernization: A new defense posture for the Eastern Flank* / H. Sabatino // *IISS Military Balance Blog*. – 2023.
46. Sarotte M. E. *Not One Inch: America, Russia, and the Making of Post-Cold War Stalemate* / M. E. Sarotte. – New Haven : Yale University Press, 2021. – 562 p.
47. Smith J. *Eastern Flank Security and NATO Adaptation* / J. Smith, P. Anderson. – London : Routledge, 2023.
48. Smith J. *EU Security and Defence Policy after the Ukraine War* / J. Smith, A. Müller. –Berlin : Springer, 2023.

49. Smith J. Hybrid Threats and Cybersecurity in Post-War Europe / J. Smith, P. Anderson. – London : Routledge, 2023.
50. Smith J. Regional Security Initiatives in Eastern Europe / J. Smith, A. Müller. – Berlin : Springer, 2023.
51. Smith J. The Baltic-Black Sea Partnership and European Security / J. Smith, A. Müller. – Berlin : Springer, 2023.
52. Smith J. The Role of the West in Strengthening European Security Architecture / J. Smith, P. Anderson. – London : Routledge, 2023.
53. Smith J. The Three Seas Initiative and its Impact on European Energy Security / J. Smith, A. Müller. – Berlin : Springer, 2023.
54. Smith M. Eastern European Security After the Ukraine Conflict / M. Smith, I. Timofeyev. – London : Routledge, 2023.
55. Snyder T. The War in Ukraine and the Future of Democracy in Europe / T. Snyder. – New Haven : Yale University, 2022.
56. Tatham S. Cyber Defense and the Implementation of Article 5: NATO's evolving threat perception / S. Tatham // NATO Review. – 2023.
57. Tickner J. Gender in International Relations: Feminist Perspectives on Achieving Global Security / J. Tickner. – New York : Columbia University Press, 1992.
58. Waltz K. Theory of International Politics / K. Waltz. – New York : McGraw-Hill, 1979. – 251 p.
59. Weiss T. The United Nations and Changing World Politics / T. Weiss. – Boulder : Westview Press, 2021. – P. 102.
60. Wieslander A. The Nordic Enlargement: What It Means for NATO / A. Wieslander // Atlantic Council. – 2023.
61. Wilson A. Ukraine Crisis: What It Means for the West / A. Wilson. – New Haven : Yale University Press, 2014.
62. Zabrodskiy M. Preliminary Lessons in Conventional Warfighting from Russia's Invasion of Ukraine: February–July 2022 / M. Zabrodskiy, J. Watling. – London : Royal United Services Institute (RUSI), 2022.

Практичні матеріали

63. Atlantic Council. US and NATO Strategy after Russia's Invasion of Ukraine. – Washington, DC : Atlantic Council, 2022.
64. Baltic Defence College. Regional Security Assessment 2023. – Tartu : BDC, 2023.
65. BBC Monitoring. Ukraine: Military Situation Reports 2022–2023.

66. Chatham House. Legal Implications of the Ukraine Conflict. – London : Chatham House, 2023.
67. Chatham House. The Future of NATO: Adapting to New Security Challenges. – London : Chatham House, 2023.
68. Estonian Foreign Intelligence Service. International Security and Estonia. Annual Report 2024.
69. EU Council. Implementation of the Rapid Deployment Capacity (RDC). 2023.
70. EU Council. Military Mobility in the European Union. Council Decision. 2023.
71. European Commission. EU Cybersecurity Strategy 2023. – Brussels : EU, 2023.
72. European Commission. Support for Ukraine. – Brussels, 2023. – P. 54.
73. European Council on Foreign Relations. Lublin Triangle: Security and Logistics Coordination for Ukraine. – ECFR Report, 2023.
74. European Council on Foreign Relations. Mapping European Military Assistance to Ukraine. – ECFR Report, 2023.
75. European Council on Foreign Relations. NATO's Eastern Flank After Ukraine War. 2023.
76. European Council on Foreign Relations. Partnering Ukraine in European Security. – 2023.
77. European Council on Foreign Relations. Post-War Security Challenges in Europe. – 2023.
78. European Council on Foreign Relations. Post-War Security Challenges in Europe: The Long-Term Deterrence Imperative. – ECFR Report, 2023.
79. European Council on Foreign Relations. Ukraine War Update. – 2023.
80. European Council on Foreign Relations. Ukraine's Defense Innovation and Regional Impacts. – 2023.
81. European Council on Foreign Relations. Western Allies and European Security after Ukraine War. – 2023.
82. European Council. EU sanctions against Russia explained. – Brussels, 2023. – P. 66.
83. European Court of Human Rights. Interim Measures and Judgments related to Ukraine, 2022–2023.
84. European Defence Agency. Annual Report 2023. – Brussels : EDA, 2023.
85. European Union Institute for Security Studies. Civil Control and Governance Reform in Ukraine's Security Sector. – Paris : EUISS, 2023.
86. European Union Institute for Security Studies. NATO Standards and Ukrainian Armed Forces. – Paris : EUISS, 2023.
87. Fedorov M. "Army of Drones" and Digital War: How Ukraine is changing the battlefield / M. Fedorov // Atlantic Council Tech Blog. – 2023.

88. Government of Finland. Finland's Application to NATO. – Helsinki, 2022.
89. Hodges B. Securing the Suwałki Corridor: Strategy, Statecraft, Deterrence, and Defense / B. Hodges, J. Bugajski, P. Doran. – CEPA Report. – Washington : Center for European Policy Analysis, 2018.
90. International Criminal Court. Situation in Ukraine, 2022–2023.
91. International Crisis Group. Europe's Security Risks After Ukraine War. – Brussels : ICG, 2023.
92. International Crisis Group. Integrating Ukraine into NATO Structures. – Brussels : ICG, 2023.
93. International Crisis Group. NATO and Ukraine: Security Partnership in Practice. – Brussels : ICG, 2023.
94. International Crisis Group. Reforming Ukraine's Armed Forces, 2022–2023. – Brussels : ICG, 2023.
95. International Crisis Group. Reforming Ukraine's Security Sector. – Brussels : ICG, 2020.
96. International Crisis Group. Regional Partnerships in Eastern Europe. – Brussels : ICG, 2023.
97. International Crisis Group. Ukraine: Building Resilient Defense Structures. – Brussels : ICG, 2023.
98. Lithuanian Ministry of Defence. Total Defence Concept, 2023.
99. Ministry of National Defence of Poland. Defense Policy Review 2024. – Warsaw, 2024.
100. NATO Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence. Annual Report 2023. – Tallinn : CCDCOE, 2023.
101. NATO. Annual Report 2022. – Brussels, 2023. – P. 22.
102. NATO. Comprehensive Assistance Package for Ukraine. Factsheet. – Brussels : NATO HQ, 2024.
103. NATO. Defence Education Enhancement Programme (DEEP). 2024.
104. NATO. Defence Expenditure of NATO Countries (2014-2024). – NATO Public Diplomacy Division, June 2024.
105. NATO. Enhanced Forward Presence and VJTF: Annual Report 2023. – Brussels : NATO, 2023.
106. NATO. Enhanced Forward Presence Overview, 2024.
107. NATO. Finland and Sweden Membership: Implications for Alliance Security. – Atlantic Council Report, 2023.
108. NATO. Finland's Accession to NATO, 2023.

109. NATO. NATO Membership Prospects for Ukraine. – Brussels : NATO, 2023.
110. NATO. NATO Partners and U.S. Cooperation in Europe. – Brussels : NATO, 2023.
111. NATO. NATO's military presence in the east of the Alliance. – NATO Official Website, 2024.
112. NATO. NATO's New Force Model. NATO Factsheet. – Brussels, 2022.
113. NATO. NATO's Post-2022 Strategic Priorities. – Brussels : NATO, 2023.
114. NATO. NATO-EU Cooperation: Factsheet. – Brussels, 2023.
115. NATO. NATO-Ukraine Cooperation and Open Door Policy. – Brussels : NATO, 2023.
116. NATO. The NATO-Ukraine Council: Enhanced Partnership. Official Factsheet, 2024.
117. NATO. The Role of the United States in NATO's Deterrence and Defence Posture. NATO Factsheet, 2023.
118. NATO. Ukraine's Path to Membership: Challenges and Opportunities. NATO Official Report, 2024.
119. Pifer S. Ukraine's resilience: The unexpected key to European security / S. Pifer. –Washington : Brookings Institution, 2023.
120. Polish Armament Agency. Modernization Programme Report 2023. – Warsaw, 2023.
121. Protection of critical undersea infrastructure // NATO Review. – 2023. – May.
122. Rand Corporation. The Costs of Instability: Russia's Post-War Political and Economic Influence in Europe. – Rand Research Paper, 2024.
123. Rand Corporation. The Economic Cost of Full NATO Integration for Ukraine. – Rand Research Paper, 2024.
124. Rand Corporation. Ukraine in NATO: Prospects and Challenges. – Kyiv, 2022.
125. Razumkov Centre. Ukraine in NATO: Prospects and Challenges. – Kyiv : RC, 2022.
126. U.S. Army Garrison Poland. Official Website [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://home.army.mil/poland/>
127. U.S. Department of Defense. U.S. Presence in Poland Fact Sheet, 2023.
128. U.S. Department of Defense. U.S. Security Assistance to Ukraine, 2022–2024. –Washington, D.C., 2024.
129. U.S. Department of Defense. Ukraine Defense Contact Group. Fact Sheet 2024.
130. U.S. European Command (EUCOM). European Deterrence Initiative (EDI) Annual Report. 2024.
131. Ukraine Defence Contact Group. Coalition Progress Report, 2024.

132. UNHCR. Ukraine Situation Report, 2023

2.